

บทที่ 3

คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพครู

3.1 เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษา

ก่อนที่จะกล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ สำหรับวิชาชีพครู ขอกล่าวถึงเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษา ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้บัญญัติ "เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ. 2540" (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2540 : 1 – 35) ไว้ 12 มาตรการดังนี้

มาตรการที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา คุณสมบัติเบื้องต้นที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารมืออาชีพ คือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพ ได้แก่ การเป็นผู้ริเริ่ม ผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมจัดงานหรือกิจกรรม รวมทั้งการเป็นผู้เสนอผลงานและเผยแพร่ผลงานขององค์กร เพื่อให้สมาชิกยอมรับและเห็นคุณประโยชน์ของผู้บริหารที่มีต่อการพัฒนาองค์กร ตลอดจนการนำองค์กรให้เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยส่วนรวม

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพการบริหารการศึกษาอยู่เสมอ โดยพิจารณาจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และนวัตกรรม การเข้าร่วมประชุมอบรมสัมมนาทางการบริหารการศึกษา และวิชาชีพครู การเป็นสมาชิกขององค์กร สมาคม ชมรม ที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา และการพัฒนาวิชาชีพครูที่นอกเหนือจากทางราชการจัดขึ้น การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา

ระดับ 2 มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา โดยพิจารณาจากการเป็นสมาชิก และการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กร สมาคม ชมรม ที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาและการพัฒนาวิชาชีพครูที่นอกเหนือจากทางราชการจัดขึ้น ชักชวนให้ผู้อื่นเข้าร่วมเป็นสมาชิก และร่วมกิจกรรมขององค์กร สมาคม ชมรม ที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาและการพัฒนาวิชาชีพครูที่นอกเหนือจากทางราชการจัดขึ้น การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้านบริหารการศึกษา

EF 205

83

EF 205

83

ระดับ 3 เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาโดยพิจารณาจากการเป็น คณะกรรมการ หรือคณะทำงานขององค์กรวิชาชีพทางการบริหารการศึกษา และวิชาชีพครูที่ เน้นจากทางราชการจัดขึ้น การเป็นวิทยากรในการประชุม อบรมสัมมนา การพัฒนาวิชาชีพการบริหาร การศึกษา และวิชาชีพครู การสร้างความรู้ใหม่ทางการบริหารการศึกษา และนำเสนอ ในการประชุม อบรม สัมมนา และการมีผลงานทางวิชาการเผยแพร่อยู่เสมอ การปกป้องเกียรติภูมิ ของครู และองค์กรวิชาชีพครู

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนา ของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน

ผู้บริหารมืออาชีพแสดงความรัก ความเมตตา และความปรารถนาดีต่อองค์กร ผู้ร่วมงาน ผู้เรียน และชุมชน ด้วยการตัดสินใจในการทำงานต่าง ๆ เพื่อผลการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่าย การตัดสินใจของผู้บริหารต้องผ่านขบวนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของ การกระทำ เนื่องจากการตัดสินใจของผู้บริหารมีต่อองค์กรโดยส่วนรวม ผู้บริหารจึงต้องเลือกแต่ กิจกรรมที่จะนำไปสู่ผลดี ผลทางบวก ผลต่อการพัฒนาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และระมัดระวังไม่ให้ เกิดผลทางลบโดยมิได้ตั้งใจ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความไว้วางใจ ความศรัทธา และความรู้สึกเป็นที่พึงได้ ของบุคคลทั้งปวง

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับครู ผู้เรียน และชุมชน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาโดยพิจารณาจาก กิจกรรมที่พัฒนาความสามารถ ในการปฏิบัติงานของครู พัฒนาความสามารถของผู้เรียนและชุมชนได้จริง กิจกรรมที่สร้างนิสัยใน การลงมือปฏิบัติงานให้แก่ ครู ผู้เรียน และชุมชน กิจกรรมที่สร้างคุณธรรมแก่ครู ผู้เรียน และชุมชน

ระดับ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับครู ผู้เรียน และชุมชนทั้ง งานด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถาน ศึกษา โดยพิจารณาจาก การเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพของครู นักเรียน และชุมชน ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเลือก ปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่มีผลต่อครู ผู้เรียน และชุมชนโดยตรงมากกว่ากิจกรรมที่มีผลโดยอ้อม

ระดับ 3 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมทุกด้านในหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทั้งด้านการเรียน การสอน กิจกรรมเสริม ตลอดจนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการ ผู้เรียน และชุมชน โดยพิจารณาจาก กิจกรรมที่ครอบคลุมด้านการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ตลอดจน ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อพัฒนาการรอบด้านของครู ผู้เรียน และชุมชน กิจกรรมทุก อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นระบบ นำไปสู่การพัฒนาครู ผู้เรียน และชุมชนได้โดยตรง

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ

ความสำเร็จของการบริหาร อยู่ที่การดำเนินการเพื่อให้บุคลากรในองค์กรหรือผู้ร่วมงาน ได้มีการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ผู้บริหารมีอาชีพต้องหาวิธีพัฒนาผู้ร่วมงานโดยการ ศึกษาจุดเด่น จุดด้อยของผู้ร่วมงาน กำหนดจุดพัฒนาของแต่ละบุคคล และเลือกใช้วิธีการที่ เหมาะสมกับการพัฒนาด้านนั้น ๆ แล้วใช้เทคนิคการบริหารและการนิเทศภายในให้ผู้ร่วมงานได้ ลงมือปฏิบัติจริง ประเมิน ปรับปรุง ให้ผู้ร่วมงานรู้ศักยภาพเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตน และ ลงมือปฏิบัติจนเป็นผลให้ศักยภาพของผู้ร่วมงานเพิ่มพูนพัฒนาก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง นำไปสู่ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 รู้จุดเด่นจุดด้อยของผู้ร่วมงาน และไขข้อบกพร่องของผู้ร่วมงาน โดยพิจารณา จากระบบข้อมูลของบุคลากรที่แสดงถึงคุณลักษณะส่วนตัว ความถนัด ความสนใจ และความสามารถในการปฏิบัติงาน การให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานได้ เป็นรายคน การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานได้พัฒนาตนเอง เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ เหมาะสมกับข้อจำกัดของหน่วยงาน เช่น การส่งเข้ารับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การศึกษา เอกสาร เป็นต้น

ระดับ 2 แก้ไขข้อบกพร่องของผู้ร่วมงาน และส่งเสริมพัฒนาความสามารถให้สูงขึ้นอยู่ เสมอ โดยพิจารณาจาก การจัดกิจกรรมเสริมความสามารถของผู้ร่วมงานโดยใช้วิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของแต่ละคน การมอบหมายงานที่ท้าทาย และ สนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในงานนั้น ๆ การแสดงความชื่นชมต่อผลสำเร็จของงาน ของผู้ร่วม- งาน

ระดับ 3 พัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มขีดความสามารถของแต่ละคน โดยพิจารณาจาก การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานประเมินและพัฒนาตนเองจนเป็นปกตินิสัย โดยกระตุ้น

ให้ผู้ร่วมงานกำหนดจุดพัฒนา เลือกเป้าหมายที่ท้าทาย และเลือกวิธีพัฒนาด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของผู้ร่วมงานโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละคน การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานจัดทำแฟ้มสะสมงาน (PORTFOLIO) ของตนเอง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด ผลงาน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ในการพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน การแสดงความชื่นชมและเผยแพร่ผลสำเร็จของงานของผู้ร่วมงานต่อสาธารณชนเป็นประจำ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้ผลจริง

ผู้บริหารมีอาชีพวางแผนงานขององค์กรได้อย่างมียุทธศาสตร์ เหมาะกับเงื่อนไขข้อจำกัดของผู้เรียน ครู ผู้ร่วมงาน ชุมชน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับนโยบายแนวทางการพัฒนา เมื่อนำไปปฏิบัติจะเกิดผลต่อการพัฒนาอย่างแท้จริง แผนงานต้องมีกิจกรรมสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูง มีความคุ้มค่า และเกิดผลอย่างแท้จริง

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 จัดทำแผนปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของหน่วยงาน โดยพิจารณาจาก การใช้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของหน่วยงานที่เป็นปัจจุบันในการทำแผน การมีองค์ประกอบของแผนครบถ้วน การเป็นแผนที่เกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย

ระดับ 2 จัดทำแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของหน่วยงานและชุมชน โดยพิจารณาจาก การมีแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของหน่วยงานและชุมชน การกำหนดเป้าหมายและวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับภาระงาน การเป็นแผนที่เกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย การเป็นแผนที่ใช้นวัตกรรมที่นำไปสู่เป้าหมาย เหมาะสมกับศักยภาพของหน่วยงานและชุมชน

ระดับ 3 จัดทำแผนยุทธศาสตร์ ที่มุ่งให้เกิดผลคุ้มค่าต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจาก การเป็นแผนที่มีความท้าทาย การเป็นแผนที่มิติศทางการปฏิบัติสอดคล้องกันตลอดแนว การเป็นแผนที่ใช้นวัตกรรมแก้ปัญหาและพัฒนา ให้สอดคล้องกับนโยบาย สภาพเศรษฐกิจ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การเป็นแผนที่มุ่งพัฒนาครู ผู้เรียน และชุมชนทุกด้านอย่างคุ้มค่า การเป็นแผนที่พัฒนาและเพิ่มพูนศักยภาพของบุคลากรและหน่วยงาน

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ

นวัตกรรมการบริหารเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการนำไปสู่ผลงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ ผู้บริหารมืออาชีพจึงต้องมีความรู้ในการบริหารแนวใหม่ ๆ เลือกและปรับปรุงใช้นวัตกรรมได้หลากหลาย ตรงกับสภาพการณ์ เงื่อนไข ข้อจำกัดของงานและองค์กร จนนำไปสู่ผลได้จริง เพื่อให้องค์กรก้าวหน้าพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ผู้ร่วมงานทุกคนได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ มีความภาคภูมิใจในผลงานร่วมกัน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เลือกสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มีคุณภาพมาใช้ในการใช้บริหารงานได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจาก ความทันสมัยและมีคุณภาพ ความเหมาะสมกับผู้ร่วมงาน องค์กร และกิจกรรมการบริหาร ความสอดคล้องกับสถานการณ์ ปัญหา เงื่อนไข และข้อจำกัดของงานและองค์กร

ระดับ 2 ใช้และพัฒนาสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มีคุณภาพอย่างหลากหลาย และผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจาก ผู้ร่วมงาน องค์กร ได้รับการพัฒนาด้วยนวัตกรรมการบริหารอย่างถูกต้อง เหมาะสม และต่อเนื่อง ความหลากหลายของนวัตกรรม การบริหารตอบสนอง ความต้องการของผู้ร่วมงาน องค์กรและปฏิบัติได้จริง ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการใช้และปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

ระดับ 3 คิดค้นผลิตสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการในการบริหารการศึกษาโดยผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจาก ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการคิดค้น ผลิตสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการ และตัดสินใจใช้ในการบริหารได้อย่างเหมาะสม ประเมินผลการใช้นวัตกรรม การบริหารและปรับปรุงให้มีคุณภาพสูงขึ้น ร่วมกันเผยแพร่การใช้นวัตกรรมการบริหารที่ได้ผลแล้วด้วยความภาคภูมิใจ

มาตรฐานที่ 6 ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร

ผู้บริหารมืออาชีพเลือกและใช้กิจกรรมการบริหารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของบุคลากรและองค์กร จนบุคลากรมีนิสัยในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารต้องมีความเพียรพยายาม กระตุ้น ยั่วยุท้าทาย ให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และชื่นชมผลสำเร็จเป็นระยะๆ จึงควรเริ่มจากการริเริ่ม การร่วมพัฒนา การสนับสนุนข้อมูลและให้กำลังใจให้บุคลากรศึกษา

ค้นคว้า ปฏิบัติ และปรับปรุงงานต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองจนเกิดเป็นค่านิยมในการพัฒนางานตาม ภาวะปกติ อันเป็นบุคลิกภาพที่พึงปรารถนาของบุคลากรและองค์กร รวมทั้งบุคลากรทุกคนชื่นชม และศรัทธาในความสามารถของตน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง โดยพิจารณาจาก การใช้อำนาจสั่งการ ให้ปฏิบัติตามแผน การดำเนินกิจกรรมโดยใช้สื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการ ปัจจัยการบริหาร และ ระยะเวลาการปฏิบัติตรงตามแผนที่กำหนดไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลง

ระดับ 2 มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง โดยผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานร่วม ตรวจสอบ ประเมินระหว่างการปฏิบัติ และปรับปรุงงานเพื่อนำไปสู่ผลจริง โดยพิจารณาจากการมี ข้อมูลที่แสดงจุดเด่น จุดด้อย ข้อสังเกตของงานที่ได้ปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมโดยใช้สื่อเครื่องมือ เทคนิควิธีการ ปัจจัยการบริหารที่มีการปรับเปลี่ยนจากที่กำหนดในแผนเพื่อนำไปสู่ผลจริง การ ประเมินระหว่างการปฏิบัติงาน การปรับปรุงการปฏิบัติงาน ผู้บริหารร่วมกับผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบ ระหว่างปฏิบัติและแก้ไขการปฏิบัติร่วมกัน

ระดับ 3 มีการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้จริง โดยผู้ปฏิบัติงานดำเนินการเอง ตรวจสอบ ประเมินระหว่างการปฏิบัติงานด้วยตนเอง และปรับปรุงงานได้เอง จนสามารถนำไปสู่ ผลได้จริงอย่างภาคภูมิใจ โดยพิจารณาจาก ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายและจุดเน้นของงานผู้บริหาร กระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตามแผนด้วยความเต็มใจ ผู้ปฏิบัติงานรวบรวมข้อมูลประเมิน ตัดสินผลระหว่างการปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้ปฏิบัติงานกำหนดแนวทาง วิธีการพัฒนา ปรับปรุงงานสู่ เป้าหมายด้วยตนเอง ผู้ปฏิบัติงานปรับเปลี่ยนแก้ไขกิจกรรม เทคนิควิธีการปฏิบัติด้วยตนเองความ ภาคภูมิใจในผลสำเร็จของงานร่วมกัน

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

ผู้บริหารมีอาชีพมีความสามารถนำเสนอผลงานที่ได้ทำเสร็จแล้ว ด้วยการรายงานผลที่ แสดงถึงการวิเคราะห์งานอย่างรอบคอบ ครอบคลุม การกำหนดงานที่จะนำไปสู่ผลแห่งการพัฒนา การลงมือปฏิบัติจริง และผลที่ปรากฏมีหลักฐานยืนยันชัดเจน การนำเสนอรายงานเป็นโอกาสที่ ผู้บริหารจะได้คิดทบทวนถึงงานที่ได้ทำไปแล้วว่ามีข้อจำกัด ผลดี ผลเสีย และผลกระทบที่มีได้ระวัง ให้อย่างไร ถ้าผลงานเป็นผลดีจะชื่นชม ภาคภูมิใจได้ในส่วนใดนำเสนอให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ อย่างไร ถ้าผลงานยังไม่สมบูรณ์จะปรับปรุงเพิ่มเติมได้อย่างไร และนำเสนอผลการปฏิบัติได้พบไปใช้

ประโยชน์ในการทำงานต่อไปอย่างไร คุณประโยชน์อีกประการหนึ่งของรายงานที่ดี คือ การนำผลการประเมินไปใช้ในการประเมินตนเอง รวมทั้งการทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชมของผู้ร่วมปฏิบัติทุกคน การที่ผู้ปฏิบัติปฏิบัติงานได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสามารถและศักยภาพของตน เป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้คุณค่าแห่งตน

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เป็นการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง มีหลักฐานการปฏิบัติชัดเจนแสดงถึงข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบของงานที่ได้ปฏิบัติ โดยพิจารณาจาก รายงานแสดงถึงความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกองค์ประกอบของรายงาน รายงานมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องอย่างเป็นระบบ ข้อสรุปผลดี ผลเสีย ผลกระทบของการปฏิบัติ หลักฐาน ร่องรอยการปฏิบัติที่แสดงถึงผลและกระบวนการปฏิบัติ

ระดับ 2 เป็นการรายงานผลที่เกิดจากการปฏิบัติจริง มีรายละเอียดที่ลึกซึ้ง แสดงถึงความสำเร็จของงานที่ชื่นชมภูมิใจ นำเสนอข้อปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการในลักษณะต่าง ๆ ตามที่ได้ปฏิบัติจนเกิดผลจริง เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษา โดยพิจารณาจาก เป้าหมายระดับคุณภาพของผลผลิตที่เปรียบเทียบให้เห็นการพัฒนาที่สูงกว่าเดิม ที่เป็นความสำเร็จที่ชื่นชมภูมิใจ ข้อมูลสาระที่ผู้บริหารได้รับประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ตามขอบข่ายของงานที่ได้ปฏิบัติเป็นผลจริง

ระดับ 3 เป็นการรายงานผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติจริง มีรายละเอียดที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การปฏิบัติให้ได้ผลดีกว่าเดิม จากผลเสียและข้อจำกัดที่พบ และมีข้อเสนอแนะในการนำไปปรับใช้ในสภาวะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยพิจารณาจาก แนวทางในการปรับปรุงงานในอนาคต ข้อเสนอแนะในการนำไปปรับใช้ในสภาวะต่าง ๆ

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ผู้บริหารมีหน้าที่แนะนำ ตักเตือน ควบคุม กำกับดูแลบุคลากรในองค์กร การที่จะปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้ได้ผลดี ผู้บริหารต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มิฉะนั้นคำแนะนำตักเตือน หรือการกำกับดูแลของผู้บริหารจะขาดความสำคัญ ไม่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในองค์กร ผู้บริหารที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านคุณธรรม จริยธรรม ความยุติธรรม และบุคลิกภาพ จะมีผลสูงต่อการยอมรับของบุคลากร ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาต่อการบริหารงาน จนสามารถปฏิบัติตามได้ด้วยความพึงพอใจ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยพิจารณาจากการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ การใช้วาจาสุภาพ การมีความประพฤติเรียบร้อย การดูแลสุขภาพ การมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ การมีความยุติธรรมในการบริหาร

ระดับ 2 ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ ให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องในลักษณะสร้างสรรค์ ตลอดจนสอดแทรกแบบอย่างการปฏิบัติงานที่ดีในกระบวนการบริหาร โดยพิจารณาจากการให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์ การเชิญชวนให้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีที่เลือกสรรแล้ว ความพยายามแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แบบอย่างที่ดีได้สอดแทรกในกระบวนการบริหาร

ระดับ 3 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจนผู้อื่นเกิดความศรัทธาและปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีที่เลือกสรรแล้วจนเป็นปกตินิสัย โดยพิจารณาจาก การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหาร ผู้ร่วมงานเลือก และปฏิบัติตามพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดี การร่วมกันเผยแพร่กระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์

หน่วยงานการศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่อยู่ในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมซึ่งมีองค์กรอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบ ทุกหน่วยงานที่มีหน้าที่ร่วมมือกันพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ ผู้บริหารการศึกษาเป็นบุคลากรสำคัญของสังคมหรือชุมชนที่จะชี้แนะแนวทางการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าตามทิศทางที่ต้องการ ผู้บริหารมีอาชีพต้องร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นในการเสนอแนวทางปฏิบัติ แนะนำปรับปรุงการปฏิบัติ และแก้ปัญหาของชุมชนหรือหน่วยงานอื่น เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคมและส่วนรวมในลักษณะร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติด้วยความเต็มใจเต็มความสามารถ พร้อมทั้งยอมรับความสามารถ รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยและการร่วมมือกันในสังคม นำไปสู่การยอมรับและศรัทธาอย่างภาคภูมิใจ

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ และชุมชน ตามที่ได้รับมอบหมาย บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน โดยพิจารณาจาก การร่วมมือประชุมปรึกษากับชุมชนหรือหน่วยงานอื่น

การเสนอแนะข้อคิดเห็น แนวทางปฏิบัติในโอกาสอื่น ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมและผลสำเร็จของกิจกรรม

ระดับที่ 2 อาสาเข้าร่วมปฏิบัติงานในชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามความสามารถและความถนัด โดยพิจารณาจาก การเข้าร่วมประชุมวางแผน แบ่งงานกันทำ การปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และผลดีที่เกิดกับชุมชน การร่วมมือกับหน่วยงานอื่นจัดกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ

ระดับ 3 เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน และร่วมมือกับหน่วยงานอื่นพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจาก ภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในฐานะผู้นำในการพัฒนาการปรับปรุงงานด้วยตนเอง และชักจูงผู้อื่นให้เข้าร่วมงานพัฒนา การเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสนอความต้องการในการพัฒนาและตอบสนองความต้องการของชุมชนและหน่วยงานอื่น ความศรัทธาและความไว้วางใจจากชุมชนและหน่วยงานอื่น

มาตรฐานที่ 10 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

ความประทับใจของผู้ร่วมงานที่มีต่อผู้บริหารองค์กรอย่างหนึ่ง คือความเป็นผู้รอบรู้ทันสมัยทันโลก รู้อย่างกว้างขวาง และมองไกล ผู้บริหารมืออาชีพจึงต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกทุก ๆ ด้าน จนสามารถสนทนากับผู้อื่นด้วยข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและนำข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับ มาใช้ในการพัฒนางานและผู้ร่วมงาน การตื่นตัว การรับรู้ และการมีข้อมูลข่าวสารสารสนเทศเหล่านี้ นอกจากเป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาแล้วยังนำมาซึ่งการยอมรับและความรู้สึกเชื่อถือของผู้ร่วมงาน อันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ลึกซึ้งต่อเนื่องต่อไป

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 สามารถแสวงหาและใช้ประโยชน์จากข้อมูล ข่าวสาร ที่จำเป็นต่อการบริหาร เช่น ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยี เทคนิควิธีการ นวัตกรรมในการบริหาร และข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ วิถีชีวิตในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก โดยพิจารณาจาก การมีข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน การใช้ข้อมูลข่าวสารในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ระดับ 2 สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นมาจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และนำมาใช้ในการพัฒนางานและผู้ร่วมงานได้ โดยพิจารณาจาก ระบบการจัดเก็บข้อมูล ข่าวสาร การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดเป็นระบบสารสนเทศ การเลือกใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

ระดับ 3 สามารถนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาได้เป็นปกติวิสัย และสามารถให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ร่วมงาน หน่วยงาน และชุมชนได้อย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจาก การมีระบบข้อมูลข่าวสารสารสนเทศที่ทันสมัย และไวต่อการให้บริการ ความต่อเนื่องในการใช้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศในการพัฒนา การนำข้อมูลข่าวสารสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาอย่างเป็นระบบทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ และการยอมรับของผู้รับบริการ

มาตรฐานที่ 11 เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ

ผู้บริหารมืออาชีพสร้างวัฒนธรรมขององค์กร ด้วยการพูดนำ ปฏิบัตินำ และจัดระบบงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม โดยการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำงานได้สำเร็จแล้วจูงนำไปสู่การพัฒนาตนเอง คิดได้เองตัดสินใจได้เอง พัฒนาได้เอง ของผู้บริหารมืออาชีพจึงต้องแสดงออกอย่างชัดเจน และสม่ำเสมอเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อให้ผู้ร่วมงานมีความมั่นใจในการปฏิบัติ จนสามารถเลือกการกระทำที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม แสดงออกและชื่นชมได้ด้วยตนเอง ผู้บริหารจึงต้องสร้างความรู้สึกระปลงปลอบความสำเร็จให้แก่บุคลากรแต่ละคน และทุกคนจนเกิดภาพความเป็นผู้นำในทุกระดับ นำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 เป็นผู้นำการพัฒนาที่ดี โดยพิจารณาจาก ความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงาน การมีภาพของงานชัดเจนและมียุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงาน ความสามารถในการพูดชี้แนะ หรือนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน การตัดสินใจที่ดี กล่าวพูด กล่าวทำ และกล่าวรับผิดชอบ ความสามารถในการจัดการได้ในทุกสถานการณ์ การมีเกียรติภูมิและเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงานทุกคน

ระดับ 2 ปฏิบัติงานเป็นแบบอย่าง ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตาม การปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารที่เน้นการสั่งการ โดยความคิดของผู้บริหารคนเดียว เป็นการประสานงานเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน ตั้งเป้าหมาย แนวทาง และการดำเนินงานด้วยกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาและร่วมพัฒนาเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานสามารถคิดได้เอง ตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาด้วยตนเอง ตลอดจนรู้จักทิศทางงานของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนผู้ที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านให้เป็นผู้นำ และเปิดโอกาสให้แสดงความเป็นผู้นำได้อย่างเต็มที่

ระดับ 3 ร่วมกันสร้างแนวทาง หรือวัฒนธรรมการทำงานโดยพิจารณาจาก ความเป็นผู้นำ ของผู้ร่วมงาน การจัดระบบหรือแนวทางให้บุคลากรในองค์กรได้ร่วมกันทำงานอย่างมีความสุข ส่งผลต่อการพัฒนางานได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายคุณภาพของงานที่สูงขึ้นอยู่เสมอ การจัดระบบหรือแนวทางในการให้รางวัลแก่ผู้ร่วมงานที่ประสบความสำเร็จได้อย่างเหมาะสมและ สร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง ผู้บริหารจำเป็นต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถปรับงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ให้สอดคล้องสมดุลและเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ผู้บริหารมืออาชีพจึงต้องตื่นตัวอยู่เสมอ มองเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และกล้าที่จะตัดสินใจดำเนินการเพื่อผลในอนาคต อย่างไรก็ตามการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงนี้ ย่อมเป็นสิ่งประกันได้ว่าการเสี่ยงในอนาคตจะมีโอกาสผิดพลาดน้อยลง การที่องค์กรปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ ย่อมเป็นผลให้องค์กรพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกตลอดไป

ระดับคุณภาพ

ระดับ 1 ตระหนักในปัญหาและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรอบด้าน โดยพิจารณาจาก การมีข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน เกี่ยวกับทรัพยากรบุคคล เหตุการณ์และสภาวะแวดล้อมทั้งในและนอกองค์กรที่รับผิดชอบ การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ การมองเห็นปัญหา และข้อจำกัดเป็นสิ่งที่นำไปสู่การพัฒนา การแสวงหาแนวทางใหม่เพื่อการพัฒนา

ระดับ 2 เตรียมวางแผนแก้ปัญหา วางแผนการเปลี่ยนแปลง และปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์รอบด้าน โดยพิจารณาจาก การประเมินและปรับปรุงงานที่ปฏิบัติเป็นระยะๆ การกำหนดทางเลือกหลากหลายที่สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ การมีแผนยุทธศาสตร์เชิงรับ บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมปรับปรุงงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ

ระดับ 3 ดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยพิจารณาจาก จัดเตรียมงานด้านอื่นได้สัมพันธ์ต่อเนื่องและส่งเสริมงานปัจจุบัน ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความก้าวหน้าของหน่วยงาน เพื่อนร่วมงาน ผู้เรียน ชุมชน และองค์ประกอบ

ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน การริเริ่มดำเนินงานหรือกิจกรรมใหม่ที่ส่งเสริมต่อเป้าหมายได้มากกว่าเดิม การริเริ่มดำเนินงานหรือกิจกรรมใหม่ที่ส่งผลต่อเป้าหมายที่สูงขึ้นในอนาคต

เกณฑ์มาตรฐานทั้ง 12 ข้อเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารการศึกษาซึ่งก้าวขึ้นมาจากผู้ที่มีอาชีพครู ครูเป็นผู้นำของสังคม เป็นผู้ให้ความรู้ และแสงสว่างทางปัญญา ครูจึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณที่พึงปฏิบัติ และนำไปสั่งสอนอบรมแก่ศิษย์ให้สมกับฐานะของการเป็นปูชนียบุคคล

3.2 คุณธรรม

ความหมายของคุณธรรม

กิริติ บุญเจือ (2519 : 82) ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ว่า ความเคยชินในการประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงกันข้ามกับกิเลส (vice) ซึ่งได้แก่ ความเคยชินในการประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

มานิต มานิตเจริญ (2519 : 218) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความงาม ความดี หรือธรรมแห่งความดี

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524 : 7) อธิบายว่า คุณธรรมเป็นลักษณะความรู้สึกลึกซึ้งทางจิตใจ จริยธรรมเป็นลักษณะการแสดงออกของร่างกาย

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2525 : 55) ได้เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของคำว่า คุณธรรม และจริยธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี เป็นสิ่งที่สื่อแสดงความหมายถึงคุณภาพของจิตใจเช่นเดียวกับจริยธรรม แต่ขณะเดียวกันก็สื่อแสดงถึงความมีตัวตนของมันเองอีกด้วย โดยที่จริยธรรมมีความหมายที่ใช้หนักไปทางความประพฤติที่ดีงาม หรือถูกต้องกับมติของสังคมมากกว่า ส่วนคุณธรรมเป็นเรื่องภายในอย่างแท้จริง

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2525 : 10) ได้อธิบายว่า คุณธรรม หมายถึง ความงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่า เป็นการทำความดีหรือเป็นพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจงาม ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความรักเด็กและรักเพื่อนมนุษย์ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ชัยวัฒน์ อັตพัฒน์ (2525 : 12) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นคุณสมบัติของบุคคลซึ่งทำให้ผู้มีคุณธรรมรู้จักแสวงหาคุณงามความดี และทำให้เขาบรรลุถึงจุดหมายอันดีเลิศ ทั้งในด้านความประพฤติทั่วไป หรือขอบเขตที่จำกัดแห่งความประพฤติดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 190) ได้ให้ความหมาย “คุณธรรม” ว่า สภาพ
คุณงามความดี

สาราช บัณฑิต (2526 : 18 – 19) ได้จัดคุณธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม โดยอธิบาย
จริยธรรมในความหมายอย่างแคบว่าหมายถึง ศีลธรรมประการหนึ่งและคุณธรรมอีกประการหนึ่ง

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2529 : 90) ได้กล่าวว่า “คุณธรรม” หมายถึง
คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียวเป็นที่ตั้ง หรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพ หรือสันติสุขของมนุษย์

ลัดดา เสนาวงษ์ (2532 : 59) ให้ความหมายไว้ว่า “คุณธรรม” คือ ความดีงามที่มีอยู่ใน
จิตใจของแต่ละคน และยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล
ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความเมตตากรุณา เป็นต้น

ประภาศรี สีหอำไพ (2535 : 28 – 29) กล่าวว่า คุณธรรม (Moral) คือ หลักธรรมจริยา
ที่สร้างความรู้สึกรับชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จน
เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดีคือ ความชื่นชม
ยกย่อง ในขณะที่กระทำความชั่วย่อมนำความเจ็บปวดมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรมคือ การปฏิบัติ
อยู่ในกรอบที่ดีงาม ความเข้าใจในเรื่องการกระทำดีมีคุณธรรมเป็นเกณฑ์สากลที่ตรงกัน เช่น การ
ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น สภาพการณ์ของการ
กระทำความดีคือ ความเหมาะสมความควรต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่าง
เหมาะสมด้วยหลักธรรมจริยาที่สามารถจำแนกความถูกผิด สามารถสั่งสอนอบรมให้ปฏิบัติตาม
มาตรฐานของพฤติกรรมที่ถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะ รับผิดชอบต่อชีวิตทำตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจ
ลักษณะนิสัยหรือความตั้งใจที่ดีงาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต 2538 : 34) อธิบายความหมายไว้ว่า คุณธรรมคือ ธรรมที่
เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2541 : 27 – 27) กล่าว
ถึงครูไว้ดังนี้

“ครูบาอาจารย์ที่ท่านตั้งมั่นอยู่ในศีล ที่ปรากฏชัดแก่ใจไม่มีดบอดจนเกินไ้ไปนัก แม้ท่านจะ
เป็นผู้ที่ไม่มีสมบัติพัสถานใดเลย นอกจากปัจจัย 4 แต่ท่านก็เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญ
ทุกหนแห่ง ทุกจิตใจผู้คนที่สรวงพ้อที่จะเห็นค่าสูงสุดของศีล จริงเช่นนั้นหรือไม่ พึงพิจารณาด้วยดี”

สำหรับผู้ที่เป็นครู ความหมายของพุทธศาสนา ครูคือผู้ประพุดิตนที่กอปรด้วยคุณธรรม และหวังผลตอบแทนเพียงเพื่อการยังชีพอยู่ ผู้ที่ประพุดิตนให้สมกับคำยกย่องว่าเป็นปุษนิยบุคคล ดังกล่าวได้ จึงเป็นที่สมควรได้รับการเคารพนับถือ ยกย่องบูชาและเป็นครูที่แท้จริง ผู้ที่เป็นครูจึงควรประพุดิตนให้มีคุณธรรมเป็นหลักยึดใจในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิตของตน

คุณธรรมครู คือ คุณธรรมความดีทั้งหลายที่ครูจะต้องศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจ แล้วนำเอาหลักธรรมต่าง ๆ มาปฏิบัติด้วยตนเองให้เกิดผลดีแก่ตนเอง แล้วจึงนำคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นมาแนะนำสั่งสอน อบรม ตักเตือนให้แก่ลูกศิษย์เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องสนใจศึกษาหาความรู้ให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงในคุณธรรมต่างๆ เหล่านี้ก่อน (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 11 – 13)

กูด (Good, 1964 : 641) ได้ให้ความหมาย “คุณธรรม” ไว้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน
2. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติ และศีลธรรม

Collin cobuild (1992 : 937) อธิบายว่าคุณธรรม 2 นัยคือ

1. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตใจ (Idea) นั้น คุณธรรม แปลว่า ความคิดที่ว่าบางพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไปทั้งโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและของสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือสถานะ ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้
2. คุณธรรมเป็นระบบของลักษณะการประพุดิตและคุณค่าที่เกี่ยวข้องพันกับพฤติกรรมของ คนส่วนใหญ่ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะในกลุ่มคน

ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขให้แก่บุคคลเป็นส่วนตัวเพราะคุณธรรมเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละคนประสบความสุขความเจริญในหลาย ๆ ทาง เช่น

- (1) คุณธรรมเป็นเครื่องธำรงค์ดีศรีของความเป็นมนุษย์ เราไม่มีการตีคุณค่าของมนุษย์เป็นตัวเงิน แต่จะตีค่ากันด้วยคุณธรรม ผู้มีคุณธรรมจะเป็นผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี เป็นคนมีค่ามาก ส่วนผู้ไร้คุณธรรมอาจจะถูกประณามว่า “เหมือนมิใช่คน” เป็นคนมีค่าน้อย

(2) คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมบุคลิกภาพ เช่น "ความซื่อตรง" ทำให้คนมีความสมบูรณ์ในความคิด และการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิดและการกระทำ

(3) คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น "ความจริงใจ" ทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจ จึงทำให้เสียประโยชน์ที่ควรจะได้

(4) คุณธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ ซึ่งนอกจากสบายใจเพราะการทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ยังสบายใจที่ไม่ต้องระแวงระวังในอันตรายที่จะมีมาอีกด้วย เพราะผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกต้องและไม่ทำผิดทั้งจะเป็นผู้ที่น่ารัก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2522 ว่า "ถ้าจะเป็นคนที่น่ารักแล้ว เข้าใจว่าอันตรายทั้งหลายก็จะไม่มี"

(5) คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จและความมั่นคงปลอดภัยในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต ดั่งนัยพระบรมราชาวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่คณะกรรมการอิสลาม เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2523 ว่า "เมื่อบุคคลมีวิชาความรู้ทางวิชาการ มีธรรมะในศาสนา เป็นหลักทางความประพฤติและจิตใจ ให้เป็นคนที่สุจริตยุติธรรมและขยันขันแข็งด้วยแล้ว ย่อมสามารถประกอบกิจการงานหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมั่นคงและสวัสดิ"

ที่ว่า คุณธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวมนั้น ก็เพราะว่า ความสงบสุขของประเทศชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติมีคุณธรรมบางประการที่ทำให้ไม่เบียดเบียนกัน ไม่กลั่นแกล้งกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ไม่ใช่เสรีภาพจนเกินเลยล่วงล้ำสิทธิของกันและกัน ไม่ละเลยการปฏิบัติตามกฎหมาย วินัย และจรรยาวิชาชีพที่ใช้บังคับกัน เป็นต้น และความเจริญของประเทศชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติมีคุณธรรมบางประการที่ทำให้ร่วมมือร่วมใจกัน สร้างและพัฒนาประเทศชาติ มุ่งมั่นบากบั่นสร้างและพัฒนาประเทศชาติ สละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมของประเทศชาติ ช่วยกันป้องกันภัยที่จะมีแก่ประเทศชาติ เป็นต้น คนที่ไม่มีคุณธรรมจะไม่สามารถช่วยสร้างสรรค์จรโลงและป้องกันรักษาประเทศชาติได้เลย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529 : 211)

พระมหาดิศร ทิรสีโล (2540 : 56) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมไว้ดังนี้

คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และชาติบ้านเมือง สังคมใดมีสมาชิกของสังคมที่ไร้คุณธรรม สังคมนั้นจะมีความสับสนวุ่นวาย ยากแก่การพัฒนา ในสังคมครูกก็เหมือนกันหาก

ผู้ประกอบวิชาชีพครู เป็นผู้ไร้คุณธรรม นอกจากจะทำให้ตนเองและสถาบันวิชาชีพตกต่ำแล้ว ยังจะทำให้สังคมและชาติบ้านเมืองต้องมีอันตกต่ำไปด้วย

ผกา สัตยธรรม (2544 : 31 – 33) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมของครูไว้ดังนี้

..... คุณธรรมของครู หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณความดีทั้งหลายที่มีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งผู้เป็นครูจะต้องศึกษาจนเกิดความเข้าใจนำมาปฏิบัติโดยยึดถือเป็นหลักธรรมประจำใจ ทำให้ครูได้ประพฤติปฏิบัติตามสิ่งที่ตั้งงามเหล่านั้นให้ปรากฏเห็น ด้วยความสำนึกในคุณความดีเหล่านั้น ครูจึงนำไปสอนศิษย์ของตนให้ประพฤติดีประพฤติชอบไปด้วย

คุณธรรมของครูจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับครูและผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. คุณธรรมของครู ทำให้ครูเป็นผู้เป็นคนดี เพราะมีคุณสมบัติที่ดีด้วยการปฏิบัติตามคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจย่อมเป็นที่เคารพบูชาของผู้อื่น
2. ผู้เป็นครูสามารถนำเอาคุณธรรมต่าง ๆ ที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ไปอบรมสั่งสอน และเป็นตัวอย่างที่มีคุณธรรมแก่ศิษย์
3. คุณธรรมของครู ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสของผู้เกี่ยวข้องทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพครู
4. เป็นที่แน่ใจว่า ประชาชนของชาติจะเป็นคนดีได้ตามที่ครูได้ให้การอบรม สั่งสอนแนะแนวและแนะนำให้ปฏิบัติคุณธรรมตามความเหมาะสม
5. คุณธรรมของครูมีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม จากการเป็นพลเมืองดีมีคุณธรรม ก็จะเป็นผลให้สังคมมีความสุข เพราะท่านมีกิจกรรมควบคู่ไปกับความรู้ ทำให้ไม่เบียดเบียน ฆ่าฟันกัน
6. ในสังคมที่มีคนดีมีคุณธรรมควบคู่กับความรู้ การพัฒนาประเทศชาติก็จะเจริญและก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม ไม่มีปัญหาการกอบโกย คอยหาแต่ประโยชน์ส่วนตัว แต่จะเห็นแก่ส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ และทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติอย่างแท้จริง
7. ทำให้ครูสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะนำเอาคุณธรรมทางด้านการสอนมาใช้ ทำให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้นกว่าครูที่ไม่มีคุณธรรมทางด้านการสอน เพราะไม่รู้ว่า จะสอนให้ดีให้เกิดความเข้าใจได้อย่างไร สอนอย่างไรทำให้เกิดปัญญาแก่ศิษย์ ทำให้เกิดพัฒนาในตัวเด็ก

8. การสอนให้เกิดคุณธรรมในตัวนักเรียน ให้นักเรียนรู้ถึงคุณของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงในสถาบันต่าง ๆ ของชาติ และทำให้ชาติมั่นคง

9. การถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ จะเกิดขึ้นได้เพราะครุมี คุณธรรมในการอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ได้รับความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม

อริยมรรค : คุณธรรมที่พึงประสงค์ของครูไทย

คุณธรรมที่พึงประสงค์ของครูไทยนั้น อาจยึดปฏิบัติตามหลักธรรมที่สำคัญของศาสนาที่ตนนับถือก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับคุณธรรมของครูไทยตามแนวทางพุทธศาสนานั้น ครูแต่ละคนควรศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนเรื่องทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลางแห่งข้อปฏิบัติฝึกลงใจในทางที่ชอบ คำว่าทางสายกลางนั้น หมายถึงทางดำเนินทางใจ หรือข้อปฏิบัติบำเพ็ญทางใจที่ทำให้พ้นจากกิเลสอันเป็นข้าศึก ทางสายกลางดังกล่าวคือ อริยมรรคอันมีองค์ 8 นั้นเอง คุณธรรมข้อนี้ถือว่าเป็นธรรมขั้นสูงในศาสนาพุทธอันได้แก่

1. **สัมมาทิฐิ** การเห็นชอบ หมายถึง การเห็นด้วยใจ ด้วยปัญญา เห็นถูกเห็นผิด ตลอดจนการเห็นในฝ่ายดีทั้งหลายที่เรียกว่า การเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ 2539 : 30) กล่าวว่าสัมมาทิฐิเป็นรุ่งอรุณแห่งการพ้นทุกข์หรืออาจพูดว่า การเห็นชอบเป็นแสงสว่างส่องทางให้พ้นทุกข์ ครูทั้งหลายหากมีสัมมาทิฐิและถือปฏิบัติเป็นอย่างดีย่อมเป็นครูที่มีความเป็นครู กล่าวคือผู้นั้นจะเป็นครูที่เข้าใจอาชีพครูอย่างถูกต้อง เห็นอุดมการณ์ของความเป็นครู ทำให้เลือกปฏิบัติได้ถูกต้องว่าจะเป็นคนรับจ้างสอนหนังสือหรือเป็นครูจริยบุคคล นั้นเอง

2. **สัมมาสังกัปปะ** การดำริชอบ หมายถึง การคิดอย่างฉลาดรอบคอบ รู้จักไตร่ตรอง เป็นผู้ที่มีวิริยจิต รู้จักใช้ความคิดในทางที่ถูกต้องดีงาม คิดในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อศิษย์ และต่อสังคม ครูผู้มีความคิดไม่เบียดเบียน ไม่มุ่งร้าย ไม่อาฆาตแค้น ย่อมเป็นครูที่มีความสมบูรณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ครู

3. **สัมมาวาจา** การพูดจาชอบ หมายถึง การไม่พูดจาส่อเสียด ไม่เพ้อเจ้อ ไม่พูดหยาบ และไม่พูดปด พูดเท็จ ครูต้องใช้คำพูดกับศิษย์ตลอดเวลาทั้งในห้องเรียนและนอกเวลาเรียน การพูดและวิธีพูดของครูมีผลต่อความรู้ ความรู้สึก และจิตใจของศิษย์เสมอ ครูพูดด้วยความจริงใจ อ่อนโยน ไพเราะ ย่อมทำให้ศิษย์มีความเคารพและรักนับถือ

4. **สัมมากัมมันตะ** การทำกรงานชอบ หมายถึง การกระทำกิจการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจและตั้งใจอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย การกระทำ การใดๆ ด้วยความมุ่งมั่น อดทน ขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ และรอบคอบ ครูผู้มีธรรมข้อนี้ ย่อมเป็นครูผู้กล่าวเผชิญกับกิจการงานทั้งปวง

5. **สัมมาอาชีวะ** การเลี้ยงชีวิตชอบ หมายถึง การทำอาชีพสุจริต และไม่ผิดกฎหมายทั้งหลาย ธรรมข้อนี้สำหรับครูนั้นหมายรวมถึงความพยายามเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวโดยวิธีการถูกต้องที่ชอบธรรม ไม่เบียดเบียนเวลาในการสอนหรือเวลาตามหน้าที่ครู ตลอดจนการใช้เวลาว่างเพื่อเลี้ยงดูตนเองโดยแบ่งเป็นเวลาสำหรับการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อใช้สอนศิษย์ การใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนและสุขภาพ

6. **สัมมาวาจา** การเพียรชอบ หมายถึง การมุ่งมั่นพยายามในทางฝ่ายดีทั้งหลาย ครูผู้มีความเพียร คือครูผู้พยายามศึกษาความรู้อยู่เสมอ มีมานะพยายามสร้างความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงานตามทำนองครองธรรม มีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

7. **สัมมาสติ** การระลึกชอบ หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองสภาพสิ่งแวดล้อมในทางที่ถูก การไตร่ตรองว่าสิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร เพื่ออะไร และโดยวิธีใด ย่อมทำให้จิตใจผู้ไตร่ตรองสงบและเป็นสุข ทั้งสติปัญญาก็จะยิ่งเฉียบแหลมรอบคอบในการผจญปัญหาใด ๆ ครูผู้ระลึกชอบ ย่อมเป็นครูผู้มีสติ ไม่เสียสติและอยู่ในทำนองครองธรรมและไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง

8. **สัมมาสมาธิ** ความตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การตั้งอยู่ในความสงบไม่วอกแวกโลเล ไม่ปล่อยใจให้กิเลสทั้งหลายหลอกล่อให้หลงผิด ครูผู้มีความตั้งใจมั่นชอบย่อมเป็นครูผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินอาชีพครู เพราะจะเป็นครูที่ไม่มีจิตฝักใฝ่ในทางอื่นที่มีโทษทางแห่งวิชาชีพของตน ไม่พยายามหาเลี้ยงชีพโดยวิธีอื่นๆ ไม่คิด ไม่เห็น ไม่นอกกลุ่มนอกทางของความเป็นครู

คุณธรรมของครูเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบส่วนสำคัญที่สุดในความเป็นครูของผู้ประกอบวิชาชีพครู เพราะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้ครูปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้เป็นที่เคารพนับถือของสังคม ส่วนจรรยาบรรณครูเป็นกฎกติกาที่กำหนดให้ผู้ที่อยู่ในวงการวิชาชีพครูประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้สังคมยอมรับ และยังเป็นการควบคุมให้ผู้ประกอบวิชาชีพใช้วิชาชีพเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุดนั่นเอง ทั้งคุณธรรมและจรรยาบรรณที่ทำให้ครูปฏิบัติหน้าที่ครูเพื่อหน้าที่ได้สมบูรณ์มีความรับผิดชอบต่อศิษย์ ต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ และต่อสังคม ทุกรูปแบบ

การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ไม่สามารถควบคุมผู้เป็น
ครูได้เท่ากับการมีจิตสำนึกในคุณธรรมของผู้เป็นครูเอง

คุณธรรมสูงสุดสำหรับครูไทย คือการเป็นผู้มีมัชฌิมาปฏิปทาเป็นผู้เดินทางสายกลาง
ในการดำรงชีวิต คือเป็นคนมีความสว่าง มีความสะอาด และมีความสงบในดวงใจ ไม่มีดีมน
ไม่มีวิฆเนศ และไม่สับสนวุ่นวายในการดำรงชีวิตนั่นเอง (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 136 – 139)

คุณธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้มีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับคุณธรรมที่
ทุกคนควรศึกษาและนำมาปฏิบัติรวม 4 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ 2531 : 73)

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจ ต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุ
ประการใด
4. การรู้จักละเว้นความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อ
ประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

พิทยาพล เสนาไชย (2542 : 32 – 39) ได้รวบรวมคุณธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติไว้หลาย
ประการ ดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมด้านรักษาสัตย์จะ

สัตย์จะ คือ ความจริง เริ่มตั้งแต่จริงใจในการรักษาคำพูด จริงใจต่อเพื่อนฝูง สังคม
จริงใจต่อตนเอง จริงใจต่ออุดมคติแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง คือ จริงที่จะละเว้นในสิ่งที่มนุษย์
ไม่ควรกระทำ ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่มนุษย์ควรกระทำ จริงต่อธรรม คือ พยายามประพฤติปฏิบัติ
ให้ถูกต้องกับความต้องการของกฎธรรมชาติ เพื่อความเป็นผู้ถูกต้องที่สุด (พระวรศักดิ์ วรชิเม,
2522 : 230)

คนที่รักษสัตย์จะจึงเป็นคนที่หนักแน่น มั่นคง น่าเคารพ ยำเกรง ผู้นำที่มีสัตย์จะทำให้ผู้อื่น
เชื่อถือไว้วางใจ และร่วมมือทำให้กิจการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยโดยง่าย ส่วนผู้นำที่ไม่มีสัตย์จะทำ

ให้ใคร ๆ เห็นว่าเป็นเป็นคนเหลวไหลไม่จริงจัง หมกความศรัทธา และจะนำไปสู่กิจการต่าง ๆ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าความซื่อสัตย์ หรือการรักษาสัจจะเป็นค่านิยมที่สำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะพบได้จากการวิจัยเรื่องผู้นำชนบทไทยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติซึ่งพบว่า บรรดาผู้นำในชนบทต่างก็ยืนยันว่าคุณลักษณะที่สำคัญอันหนึ่งที่ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้าน คือ ความซื่อสัตย์ พุดจริง ทำจริง ไม่ใช่ดีแต่พูดหรือให้สัญญาลม ๆ แล้ง ๆ แบบขอไปที

2. คุณธรรมด้านรู้จักข่มใจตนเอง

พระราชวรมณี (2523 : 101) ได้อธิบายไว้ว่า การรู้จักข่มใจตนเอง หมายถึง การฝึกหัด หรือการคิด คือ สามารถบังคับควบคุมจิตใจของตนเองให้ทำในสิ่งที่ปัญญาให้รู้ว่าควรจะทำ เมื่อปัญญาบอกว่าอันนี้ถูกต้องเป็นไปโดยชอบด้วยเหตุผลแล้ว เราสามารถควบคุมบังคับตนเองให้ทำในสิ่งนั้นเป็นธรรมที่สำคัญในการฝึกหัดนิสัยและปรับปรุงตัว

พุทธทาสภิกขุ (2516 : 273) อธิบายการบังคับตนเองไว้ว่า คือ การบังคับตนเองที่จะ ทำให้จริงตลอดไป บังคับตนเองว่าให้อยู่ในร่องรอยของสัจจะ ดังได้ตั้งปณิธานไว้เราต้องบังคับตัว อย่าให้เป็นไปตามอำนาจธรรมฝ่ายสูง เราต้องบังคับตนเองอย่างฉลาดด้วยอุบายอันแยบคาย ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงกำชับไว้ว่า จงบังคับตนเองอย่างฉลาดเหมือนความขำที่ฉลาดถือขอบังคับข้างที่ ตกมันได้

ผู้นำ หรือผู้บริหารจะต้องทำงานอยู่ในสังคมคนหมู่มากย่อมมีโอกาสได้รับการกระทบ กระเทือนจากลูกน้อง หรือบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลาจึงจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีอารมณ์มั่นคงไม่เอา แต่ใจตนเอง มีเหตุผลไม่เป็นคนหุนเบา และสามารถข่มใจตนเองได้ นั่นคือไม่เป็นคนโกรธง่าย ซึ่ง ในทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นธรรมสำหรับพระราชาผู้นำประเทศ ก็ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการข่มใจตนเองไว้ในข้อที่ว่าอักษิโระ ความไม่โกรธจะต้องไม่ลุแก่อำนาจไม่เกรี้ยวกราด บังคับใจ ตนเองไม่ให้เกิดอารมณ์ร้ายซึ่งก็คือการข่มใจตนเอง ผู้นำหรือผู้บริหารที่จะสามารถเป็นผู้ที่ข่มใจ ตนเองได้นั้นควรจะได้รับ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดพลัง ซึ่งทางพุทธศาสนามีวิธีการฝึก คือ

1. โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยอุบายอันแยบคายด้วยวิธีการเปรียบเทียบหรือการเทียบเคียงรู้จักสืบสวนหาเหตุผล มองสิ่งทั้งหลายด้วยการคิดพิจารณา

2. สมภา ภาวนา คือ การทำจิตใจให้สงบโดยวิธีการเพ่งสมาธิหรือปริกรรมสมาธิ ภาวนา ซึ่งวิธีนี้จะช่วยรักษาความมั่นคงของจิตได้เมื่อจิตติการกระทำก็จะดีด้วยดังกล่าวไว้ว่า "จิตเป็นนายกายเป็นป่าว"

ผู้นำที่ไม่สามารถข่มใจตนเองได้ เมื่อได้มีสิ่งที่มากระทบก็อาจจะทนไม่ได้ จิตใจไม่มั่นคง และอาจโกรธขึ้นมาได้ง่าย ท่านพุทธทาสได้พูดไว้ถึงพิษของความโกรธมันมีมาก เมื่อโกรธขึ้นมาแล้วสามารถฆ่าเพื่อนก็ได้ ฆ่าพ่อแม่ก็ได้ ฆ่าพระอรหันต์ก็ได้ กระทั่งฆ่าตัวเองก็ได้ ผู้นำคนใดขาดคุณธรรมข้อนี้ก็ยากที่จะนำองค์กรหรือสังคมไปสู่ความสงบสุขได้

3. คุณธรรมด้านความอดทน

พระवरคักดิ์ วรรมโม (2522 : 231) กล่าวถึง ความอดทนไว้ว่า คือ ความอดกลั้นอดทนทุกชนิด เช่น อดทนต่อลมฟ้าอากาศ อดทนในการประกอบอาชีพ อดทนต่อคำพูดส่อเสียดดูหมิ่นจากผู้อื่น

ปิ่น มุทุกันต์ (2515 : 7) ได้อธิบายไว้ว่าความอดทนเป็นลักษณะที่เข้มแข็งทางจิตใจ การพยายามทำความดีและถอนตัวจากความชั่ว การอดทนนั้นมีพฤติกรรมที่แสดงออก 4 ลักษณะ คือ

1. อดทนต่อความลำบาก
2. อดทนต่อความทุกข์เวทนา
3. อดทนต่อความเจ็บใจ
4. อดทนต่ออำนาจกิเลส

ผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องมีความอดกลั้น และอดทนต่อการกระทำของลูกน้องหรือผู้ร่วมงานคนอื่นซึ่งอาจจะกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกใจ หรือกระทำในสิ่งที่แสดงถึงความไม่พอใจออกมา ดังท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า "ผู้ใหญ่ต้องอดทนต่อผู้น้อย ความไม่พอใจของผู้นั้นได้บังคับบัญชา ทำให้ผู้นั้นต้องอดทน" คนที่เป็นครูหรือผู้นำทางการศึกษาก็ต้องมีความอดทนต่อความไม่พอใจ ความอ่อนด้วย สถิติปัญญาของศิษย์ การจะสอนคนใจให้ฉลาดนั้นเป็นเรื่องลำบากมาก ถ้าครูไม่มีความอดกลั้นหรืออดทนก็ไม่สามารถจะสอนได้เลย การศึกษาก็ล้มเหลว โบราณพูดว่า "สู้กับเสือเสียดีกว่าไปเถียงกับคนใจ" หมายถึง สู้กับเสือยังลำบากใจน้อยกว่าไปสู้กับคนใจ

ความอดทนมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำหรือผู้บริหาร ในทศพิธราชธรรม ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่จะต้องมียกในผู้นำหรือผู้บริหาร ข้อหนึ่งคือ หลักขันติ ความอดทน นอกจากนี้แล้วความอดทนยังเป็นหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธภาสิตหมวดขันติวรรค เช่น ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ ผู้ที่มีความอดทนย่อมเป็นที่ชอบใจ ขันติคือความอดทนเป็นอย่างยิ่ง ความอดทนเป็นกำลังของนักพรต ฯลฯ

4. คุณธรรมด้านความเสียสละ

ปิ่น มุทุกันต์ (2515 : 9) ได้กล่าวถึงการเสียสละว่า หมายถึง ความตั้งใจ หรือ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือเสีย ความเสียสละมี 2 นัยคือ สละวัตถุ และสละอารมณ์ สละวัตถุ หมายถึง สละทรัพย์สินของของตนเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น สละอารมณ์ หมายถึง หมายความว่า เป็นผู้ที่ยุ้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบทางใจ

พุทธทาสภิกขุ (2527 : 96) ได้กล่าวถึงคุณธรรมด้านความเสียสละว่า ไม่ใช่เป็นการให้ทาน ไม่ใช่เรื่องกุศลสงเคราะห์ที่แท้จริง คือ การสละสิ่งของที่ไม่ควรมีในตัวเองออกไปอีกด้วย อะไรทุกอย่างที่เป็นภาระเห็นแก่ตัวต้องสละออกไป

ความเสียสละเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับผู้นำหรือผู้บริหารที่ควรมีใน ทศพิทธาธรรมได้กล่าวถึงทาน (การให้) ผู้บริหารที่ดีควรรู้จักให้ในสิ่งที่ควรให้ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ของตน และบริจาคจะ (การบริจาค) คือ ผู้บริหารที่ดีต้องเสียสละทั้งทรัพย์สินและแรงงานและจิตใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การเสียสละนั้นต้องให้เหมาะสมกับฐานะและกาลเวลาด้วยการ ให้นั้นเป็นสิ่งดี เพราะผู้ให้เป็นที่รักของคนหมู่มาก คนหมู่มากย่อมคบเขา ผู้ให้สิ่งชอบใจย่อมได้สิ่ง ชอบใจ

ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความเสียสละแสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัวเพราะการเสียสละ หรือ การให้นั้นเป็นการทำลายเสียซึ่งกิเลส คือ ความเห็นแก่ตัว ผู้นำหรือผู้บริหารที่ไม่เห็นแก่ตัวก็ แสดงว่า เขาสามารถที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมเพื่อคนอื่นได้ ผู้นำลักษณะนี้สามารถที่จะทำองค์กร หรือสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ในขณะที่ผู้นำคนใดที่ยังไม่รู้จักเสียสละแสดงว่ายังมีกิเลสอยู่ ความ เห็นแก่ตัวยังมีจึงเป็นการยากที่จะทำองค์กรหรือสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายได้

ผู้นำที่มีความเสียสละอย่างมากที่น่าจะกล่าวถึง คือ พระเยซู ซึ่งเป็นผู้นำของศาสนา คริสต์ เพราะเมื่อครั้งที่พระเยซูจะถูกประหารนั้นไม่ใช่ว่าจะไม่มีมือจะต่อสู้หากลูกศิษย์มีกำลังอาวุธ ก็มีมาก แต่พระเยซูได้ห้ามเสีย และยอมตายเป็นความเสียสละอันยิ่งใหญ่คือ เสียสละชีวิต ผลจาก การสละชีวิตครั้งนี้ทำให้สามารถวางรากฐานทางคริสต์ศาสนาได้มั่นคง

พระธรรมปิฎก (2540 : 10 – 18) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์ ต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณไว้ สรุปได้ว่า การจัดตั้งวางระเบียบชีวิต และระบบสังคม ด้วยการบัญญัติกฎกติกาอันชอบธรรม ที่เรียกว่าวินัยแม่บทนั้นพึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

- ก. เพื่อความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกันผาสุก
- ข. เพื่อความสอดคล้องประสานกลมกลืน
- ค. เพื่อความเกื้อหนุนกัน โดยไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกัน
- ง. เพื่อความมีส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบ
- จ. เพื่อความพร้อมเพรียงสามัคคี
- ฉ. เพื่อป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสีย
- ช. เพื่อกันคนชั่วร้าย และให้โอกาสคนดี
- ญ. เพื่อเอื้อโอกาสให้ชีวิตและกิจการพัฒนาและดำเนินสู่จุดหมาย
- ฎ. เพื่อความตั้งงามมีวัฒนธรรมของสังคม
- ฏ. เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งหลักการ

การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ตั้งงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจ

ยิ่งกว่านั้นปัญญาจะเจริญออกมาได้ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหาเอาใจใส่มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่อง que คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่ตั้งงามแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวไม่พลงพลาญกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิ จึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้วจึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล

คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น

- เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข
- กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์
- มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข หรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ตั้งงาม
- อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษารักรรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุผล
- จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว

- กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น

- หิริ คือ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว

- โอตตัปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว คร้ามขยาดต่อทุจริต

- คารวะ คือ ความเคารพความใส่ใจรู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้นผู้นั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

- มัทวะ คือ ความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล ไม่กระด้าง โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่นมั่นคง แกล้วกล้าสามารถทำกิจการหน้าที่ได้ผลดี

- ฉันทะ คือ ความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ อยากรู้ความจริงและใฝ่ที่จะทำสิ่งดีงามให้สำเร็จ อยากรู้ถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

- วิริยะ คือ ความเพียร บุกฝ่าไปข้างหน้าเอาธุระรับผิดชอบ ไม่ยอมทอดทิ้งกิจการหน้าที่

- อุตสาหะ คือ ความขยัน ความอดสู ความสู้ยากบากบั่น ไม่นั่น ไม่นอย

- ขันติ คือ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความทนทาน หนักแน่น มั่นคง

- จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใฝ่ใจ อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่กิจการหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ

- สัจจะ คือ ความตั้งใจจริง จริงใจและจริงจัง เอาจริงเอาจัง มั่นแน่วต่อสิ่งที่ทำ ไม่เหวอะเหว่ยไม่เรรวนไม่กลับกลาย

- อธิษฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย

- ตบะ คือ พลังเผือกเลส กำล้างความเข้มแข็งพากเพียรในการทำกิจการหน้าที่ให้สำเร็จ โดยแผดเผาจะยับยั้งกิเลสค้นหาได้ ไม่ยอมแก่ทุจริต ไม่เห็นแก่ความสุขสำราญ ประนเปรอ

- สติ คือ ความระลึกนึกได้ ไม่เผลอ ไม่เลือนลอย ทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับกิจการหน้าที่ หรือสิ่งที่ทำ กั้นบังใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษ และไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์หรือความดีงามความเจริญให้เสียไป

- สมာธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่น แน่วแน่ ได้ที่ อยู่ตัว สงบ อยู่กับสิ่งที่ต้องการทำไม่ฟุ้งซ่าน ไม่แกว่งไกว ไม่มีอะไรรบกวนได้

การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใดและปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัด

มีปัญหาติดพันอยู่ พอเกิดปัญญาก็รู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญา เป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้านและมีหลายชั้นหลายระดับ เช่น

ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ

- ความรู้ความเข้าใจข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปวิทยาการต่าง ๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน

- การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ตรงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่มันเป็น

- ความรู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่าง ๆ รู้จุด รู้ประเด็น สามารถยกขึ้นพูด ยกขึ้นชี้แจง หรือยกขึ้นวางเป็นหลักได้

- ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้ตาม เห็นตาม เป็นต้น

- การคิดการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง

- ความรู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ วิจัย สืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้สามารถแก้ไขและทำการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ได้

- ความรู้จักจัดทำ ดำเนินการหรือบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จตามผลที่มุ่งหมาย

- ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูล และองค์ความรู้ต่าง ๆ โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้หยั่งเห็นใหม่ ๆ ได้

ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

- ความรู้ความเข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัย สืบเนื่องส่งผล ต่อเนื่องกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลกคือหมู่สัตว์ มีความเป็นมา และจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนงและเหตุปัจจัยที่ตนประกอบสร้างสมจัดสรร และมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลายเรียกกงาย ๆ ว่าเป็นไปตามกรรม

ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม

- ความรู้ความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตเปลี่ยนแปลง เป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอันแท้จริง

3.3 จริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม

เลสลีย์ ร็อกเคส (2515 : 369 – 409) อธิบายว่า จริยธรรม และศีลธรรม หรือคำว่า ethics และ moral ในภาษาอังกฤษมีความหมายใกล้เคียงกันมากเกือบจะถือได้ว่าเป็นคำเดียวกัน จริยธรรมที่ใช้กันอยู่มีความหมายเป็นสองนัยคือ

นัยหนึ่ง เป็นความหมายใกล้เคียงกับ จริยศาสตร์ (ethics) ในเรื่องของปรัชญา คือ เป็นเรื่องของการค้นหาความจริง เกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคม การกระทำของคน เกี่ยวกับสังคม ซึ่งถือว่าถูกต้อง ดีงาม และสิ่งที่ถือว่าดีชั่ว

นัยที่สอง เป็นเรื่องของศีลธรรม ซึ่งหมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบที่ถูกต้อง เป็นไปตาม ข้อปฏิบัติที่มีกำหนดเป็นทางปฏิบัติ

จริยธรรมเป็นเรื่อง ความคิด และความประพฤติในสิ่งที่เป็นว่าดี ซึ่งไม่จำเป็นแต่ในเรื่อง ศาสนา ถึงความประพฤติเรื่องอื่น ๆ ก็เป็นจริยธรรมได้

นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายว่า "จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียง กับจริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องของปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องของการค้นหาความจริง เกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคม ซึ่งถือว่าถูกต้องดีงามและสิ่งที่ถือว่ามีผิดหรือชั่วไม่ควร ประพฤติ แล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐานไว้"

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจัน (2520 : 3 – 4) กล่าวว่า จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง กับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคม ต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้นคือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำ ส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

พุทธทาสภิกขุ (2521 : 3) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมตรงกับคำว่า Ethics ในภาษาอังกฤษ จริย แปลว่า ควรประพฤติหรือพึงประพฤติ

พนัส หันนาคินทร์ (2521 : 44) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม" คือ ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคม และสมาชิกของสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึกทางจิตใจ และการปฏิบัติทางกาย อันสอดคล้องกับความรู้สึกทางจิตใจ

ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2522 : 18) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม

สาโรช บัวศรี (2526 : 18) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติเพื่ออยู่กันอย่างร่มเย็นในสังคม

พินิจ รัตนกุล (2522 : 116) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมในทัศนะของนักปรัชญาว่า จริยธรรมเป็นคำที่เรานิยมใช้ในเรื่องการตัดสินคุณค่าของพฤติกรรมมนุษย์ว่าเป็นการกระทำสมควร ถูกต้อง ดี หรือตรงข้าม การกระทำที่ไม่ดีคือ การกระทำที่ไม่สมควร ไม่ดี การที่เราต้องกำหนดคุณค่าของการกระทำที่ว่าดีหรือไม่ดี สมควรหรือไม่สมควร ก็เพราะเราต้องการแบ่งแยกการกระทำออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อจะได้ส่งเสริมด้วยวิธีการต่างๆ ให้คนทำแต่สิ่งที่ดี หรือสมควร และให้ละเว้นการกระทำตรงข้าม

แสง จันทร์งาม (2522 : 218) อธิบายความหมายของ จริยธรรมว่า คำว่า "จริยธรรม" แยกออกได้เป็นสองคำคือ "จริย" กับ "ธรรม" จริยแปลว่า ความประพฤติ และธรรม หมายถึงคุณค่าของจิตใจของแต่ละคน จริยธรรมจึงหมายถึง คุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน คำว่า "ธรรม" ในที่นี้ตรงกับคำว่า "คุณธรรม" ซึ่งหมายถึง จิตฝ่ายดีที่ควบคุมให้คนมีความประพฤติดี ความประพฤติในที่นี้หมายถึง พฤติกรรมของแต่ละคนที่แสดงออกมาทางความคิด คำพูด และการกระทำทางกาย

พระราชวรมนี (2523 : 10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง "สิ่งที่ทำได้ในทางวินัยจนเกิดความเคยชินขึ้นมา มีพลังใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ มีความประทับใจเรื่อง จริยธรรมต้องอาศัยปัญญา ปัญญาอาจเกิดจากศรัทธาเชื่อถือผู้อื่นไปก่อนก็ได้ ในบางครั้งจริยก็เกิดเพราะไม่มีปัญญากำกับ"

วีระ บำรุงรักษ์ (2525 : 131) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า เป็นแบบแผนความประพฤติที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม (Virtue) ซึ่งหลักคุณธรรมนั้นก็คือ ความรู้สึกนึกคิด (Mental Attitude) หรือสภาพของจิตที่เป็นกุศล เป็นพื้นฐานของการแสดงออก เป็นการกระทำ พฤติกรรม หรือกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สภาพจิตที่เป็นกุศลที่เรียกว่า คุณธรรม นี้เกิดขึ้นได้ เพราะจิตรู้จักความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และความงาม (Beauty)

ส. ศิวรักษ์ (2523 : 14) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า คำว่า ศีลธรรมซึ่งบัดนี้มักเฉียงไปใช้กันว่าจริยธรรมนั้น ในทางพระพุทธศาสนาก็ถือว่า เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เพื่อเกิดปกติสุขในสังคม ไม่ให้มีการเอาวัดเอาเปรียบกัน ให้เกิดความมั่นคง มั่นคงทั้งส่วนตนและส่วนท่าน

พนัส หันนาคินทร์ (2523 : 19 - 20) กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ (Conduct) ที่สังคมมุ่งหวังให้ชีวิตของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติ ซึ่งมีความหมายถึง การกระทำอย่างเสรีภายในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ ความสำนึกในการบังคับจะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้อยู่เสมอในเมื่อสภาพการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติคนมีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแง่คิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียง ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์อันเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น

วิทย์ วิศทเวทย์ (2523 : 113) กล่าวว่า "จริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดำรง ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือต่อสังคมก็ตาม"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 217) ได้ให้ความหมายว่า

จริย (จะริยะ) น ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ (ใช้เป็นคำหน้าสมาส) เช่น จริยศึกษา (ป)

จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จริยธรรม น. ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิตว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควร อะไรไม่ควร (Ethics)

จริยศึกษา น. การศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติและการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรม (Moral Education)

สาโรช บัวศรี (2526 : 18 – 20) ได้อธิบายความหมายของคำว่า "จริยธรรม" ไว้เป็นสองลักษณะเช่นกัน คือ ในความหมายแคบ และความหมายกว้าง ดังนี้

จริยธรรมในความหมายแคบ หมายถึง คุณธรรม และศีลธรรม

จริยธรรมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง คุณธรรมและศีลธรรมและรวมเอาค่านิยมที่จำเป็นอื่น ๆ เข้าไว้ด้วย ซึ่งอาจจะอยู่ในระดับที่ลดหลั่นลงไปจากระดับของศีลธรรม และคุณธรรม ค่านิยมที่จำเป็นดังกล่าวนั้น อาจจะได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย และมารยาท เป็นต้น ถ้าจะกล่าวสั้น ๆ จริยธรรมก็คือ ค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น และจริยธรรมนี้ย่อมจะนำสันติสุขมาให้แก่บุคคล และสังคมได้ตามสมควรแก่กรณี

ประวิณ ณ นคร (2527 : 1 – 3) ได้กล่าวถึง ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม" คือ ปทัสถาน แห่งความประพฤติในหลายรูปแบบ เช่น ในรูปแบบของศาสนา ในรูปแบบของวงการวิชาชีพ และวงงานต่าง ๆ เป็นต้น

จริยธรรมในรูปแบบของศาสนา คือ ศีลธรรม และคุณธรรม ศีลธรรม คือ ปทัสถานสำหรับยึดถือปฏิบัติ และคุณธรรม คือ ลักษณะเชิงพฤติกรรมซึ่งมีอยู่ในตัวคนหรือที่แสดงออกมาจากตัวคนเพื่อเป็นคนดี

จริยธรรมในรูปแบบของวงการวิชาชีพ คือ จรรยาบรรณ และจรรยา ซึ่งจรรยาบรรณ หมายถึง ข้อกำหนดอันเป็นปทัสถานสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติ และจรรยา หมายถึง ลักษณะเชิงพฤติกรรมที่มีอยู่ในตัวผู้ประกอบวิชาชีพหรือที่แสดงออกมาจากตัวคนดังกล่าวนี้ ทั้งนี้เพื่อศักดิ์ศรีของผู้ปฏิบัติ และประสิทธิผลของงาน

จริยธรรมในรูปแบบของวงงาน หรือในหมู่คณะ คือ วินัย ซึ่งเป็นข้อกำหนดกฎเกณฑ์อันเป็นปทัสถานสำหรับคนในวงงานหรือหมู่เหล่านั้น ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลายวิชาชีพต้องถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อประสิทธิผลของงาน

พระราชวรมูณี (ประยูรค์ ปยุตโต) 2528 : 12 – 13) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิต ทุกแง่ ทุกด้าน ทุกระดับทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา อย่างถูกต้อง

พุทธทาสภิกขุ (2530 : 27) ได้กล่าวถึงความหมายของคำต่าง ๆ ไว้ดังนี้

จริยธรรม หมายถึง ตัวข้อ กฎ ที่ต้องปฏิบัติโดยเป็นหลักของสัมมาทิฐิ

จริยศึกษา หมายถึง การศึกษาที่สอนให้คนสมาทานตัวบทจริยธรรมเปิดเผย เมื่อเขาทำผิด ปวารณาให้ตักเตือน เพื่อจะได้เป็นคนดี คนตรง และนับถือตนเอง

จริยศาสตร์ หมายถึง เหตุผลที่อธิบาย สำหรับข้อ กฎที่ต้องปฏิบัติ ทั้งด้านตรรกและปรัชญา ให้รู้ตัวกฎเกณฑ์และเหตุผลของกฎเกณฑ์

วคิน อินทสระ (2539 : 1 – 2) ได้ให้คำจำกัดความของ "จริยธรรม" ดังนี้

จริย = กิริยาที่ควรประพฤติ

ธรรม = หลักการ หลักความจริง

จริยธรรม หมายถึง หลักการของกิริยาที่ควรประพฤติ เช่น อยู่ในระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหาย

วินิตา สุทธิสมบุรณ์ (2541 : 2) ให้ความหมาย "จริยธรรม" ไว้ดังนี้ คำว่า จริยธรรม มาจาก "จริยะ" + "ธรรมะ" คำว่า จริยะ แปลว่า ความประพฤติ ธรรมะ แปลว่า สิ่ง หลัก หรือข้อ ฉะนั้น จริยธรรม จึงหมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ เป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน ความหมายของจริยธรรมในทางพุทธศาสนาจะมองชีวิต ทั้งชีวิต ทั้งระบบ ทั้งกาย วาจา หรือใจ แต่จริยธรรมในความหมายของทางตะวันตกนั้น มองในเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติ หลักความประพฤติซึ่งเน้นพฤติกรรมแสดงออกภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่อสังคม

ปราชญา กล้าผจญ (2544 : 314) ให้ความหมายจริยธรรม (Ethics) หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในสังคม และสมาชิกของสังคม

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 126) ได้ให้ความหมาย “จริยธรรม” ดังนี้ จริยธรรม คือ ข้อประพฤติปฏิบัติ หรือกฎที่ควรปฏิบัติในทางที่ดีที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีหรือมีสันติสุขในสังคม ในการเทศนาสั่งสอนของพระสงฆ์ในศาสนาพุทธนั้นมีสองแบบคือเทศนาธรรม หมายถึง การบอกหรืออธิบายข้อธรรมต่าง ๆ ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีประโยชน์หรือเป้าประสงค์อะไร ส่วนเทศนาจริยะคือ การอบรมและอธิบายสิ่งที่พึงกระทำ หรือบอกถึงการประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีให้แก่สาธุชนทั้งหลายนั่นเอง

ดีวี่ (Dewey) จริยธรรม คือ เซอร์ปัญญาของบุคคลทางสังคม ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้ การสังเกต และเข้าใจสถานการณ์ของสังคม เข้าใจอำนาจของสังคม และความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ และควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม และเขามีความเห็นว่าการจริยธรรมของบุคคลจะเจริญงอกงามและได้รับการฝึกอบรมไปพร้อม ๆ กับการเจริญทางสติปัญญา

ของ เพียเจท์ (Jean Piaget, 1963 : 1) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประจำการของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจและอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ

กู๊ด (Good, 1973 : 314) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

จริยธรรมเป็นแนวทางความประพฤติและการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า เป็นแบบแผนของความประพฤติของบุคคลซึ่งอยู่บนหลักจริยธรรมที่สำคัญ (พระมหาอดิศร ธีรสีโล, 2540 : 69) ดังนี้

1. การใส่ใจสังขารธรรม ถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เป็นจริยธรรมที่เป็นการใส่ใจทางความจริงโดยยึดมั่นกับกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและศรัทธาต่อความเข้าใจถึงความเป็นจริงของเรื่องราวต่าง ๆ สมควรส่งเสริมให้เข้าเป็นตัวร่วมกับจริยธรรมอื่น ๆ ทุกตัว กระบวนการอย่างมีเหตุผลนี้อาจเทียบได้กับแนววิทยาศาสตร์ คือ เป็นวิธีการแสวงหาข้อมูล การกำหนดปัญหา การสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา การวิเคราะห์หาวิธีที่ดีในการสรุปและยึดมั่นในกระบวนการวิทยาศาสตร์

2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ถือว่าเป็นจริยธรรมที่เป็นข้อขยายของ “การใฝ่สัง-
กรรม” เป็นการปลุกฝังปัญญาให้เป็นผู้มีเหตุผลการปลุกฝังปัญญาควรใช้ธรรมะหมวดดังนี้ คือ
กาลามสูตร พละ 5 วุฒิธรรม 4

3. เมตตา กรุณา ถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ เมื่อใช้ร่วมกับ “การใฝ่สังกรรม”
แล้วจะเป็นที่มาของจริยธรรมอื่น ๆ ได้มาก ในการเสริมสร้างควรจะใช้ธรรมะทุกประการที่กำหนดไว้
ในพรหมวิหาร 4 การแสดงออกของพรหมวิหาร 4 จะเป็นเชิงปฏิบัติตนตามธรรมะคือสังคหวัตถุ 4
เช่น มีการให้ กล่าววาจาเหมาะสม การประพฤติปฏิบัติ การแสดงความเป็นที่เหมาะสม

4. สติ สัมปชัญญะ เป็นจริยธรรมสำคัญที่เน้นการควบคุมตนเองให้มีความพร้อม มีสภาพ
ที่ตื่นตัว จับใจ ในการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ในการตัดสินใจ ในการกระทำ พฤติกรรมอย่าง
เหมาะสมบนพื้นฐานของการสำรวจรอบคอบ

5. ความไม่ประมาท เป็นจริยธรรมเสริม “สติ – สัมปชัญญะ” ที่เน้นการพิจารณาสภาพ-
การณ์แวดล้อม พิจารณาถึงผลที่จะตามมาของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ แล้ว
ดำเนินการวางแผน การจัดสถานการณ์หรือการกระทำ เพื่อให้บังเกิดผลที่ดีที่สุดอย่างเหมาะสม

6. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่น
สัญญา แบบแผน และกฎหมาย ความถูกต้องอันดีงาม

7. ความขยันหมั่นเพียร เป็นจริยธรรมที่ช่วยสร้างความสำเร็จในชีวิต ควรใช้ร่วมกับ
“ปัญญา” และจริยธรรมในหมวดอหิทธิบาท 4 ที่เน้นความพอใจ ความเพียร ความมีใจจดจ่อ และ
ความไตร่ตรอง การฝึกปฏิบัติ ควรเน้นการควบคุมตนเองด้วยตนเอง อันเป็นที่มาของความมี
ระเบียบวินัย

8. หิริ-โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อการทำชั่วและละอายใจถ้าจะทำชั่ว การฝึกปฏิบัติ
ควรเน้นการควบคุม ภาย วาจา และความคิดให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
โดยอาจใช้จริยธรรมในหมวดดังนี้คือ เบญจธรรม กุศลกรรมบท 10

คณะกรรมการกฤษฎีกาฯ กล่าวถึงหลักจริยธรรมไว้ 10 ประการคือ (กรมการฝึกหัดครู,
2525 : 11)

1. ให้มีความสำนึกในเรื่อง ขาดิ เกียรติ วินัย กล่าวหาญ
2. ให้มีความสำนึกในเรื่อง ซื่อสัตย์ สุจริต และหิริโอตตปปะ
3. ให้มีความสำนึกในเรื่อง กตัญญูกตเวที

4. ให้มีความสำนึกในเรื่อง เข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร และอดทน
 5. ให้มีความสำนึกในเรื่อง สุภาพอ่อนโยน และมารยาทอันดีงาม
 6. ให้มีใจกว้างขวาง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 7. ให้มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ
 8. ให้มีความเป็นระเบียบในการงานและความคิด
 9. ให้มีความรู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่
 10. ให้มีความสามัคคี รู้จักแพ้ รู้จักชนะ และรู้จักขอภัย และให้อภัยซึ่งกันและกัน
- ก่อนที่จะกล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของจริยธรรม ขอกล่าวถึงรายละเอียดของจริยธรรมในแง่มุมต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบของจริยธรรม โครงสร้างคุณลักษณะของจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม จริยธรรมของข้าราชการ ฯลฯ ดังนี้

องค์ประกอบของจริยธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2523 : 3) ได้จัดทำโครงการวิจัยการศึกษาจริยธรรมไทย ระบุว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้
2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก
3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรม แสดงออก

อภิญา จันทรเจเนจบ (2524 : 5 – 6) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 ประการ คือ

1. **องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition)** หมายถึง ส่วนที่เป็นความคิด ความรู้ ความเข้าใจ หรือความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม อันทำให้บุคคลสามารถประเมินและแยกแยะได้ว่าพฤติกรรมใดดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควร ได้ด้วยการคิด มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral values) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral belief) การตัดสินทางจริยธรรม (Moral judgement) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral cognition)

2. **องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection)** หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมว่า มีความพอใจหรือไม่พอใจ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ทัศนคติทางจริยธรรม (Moral attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral feeling of Moral affection) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม

3. **องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior)** หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินใจได้ว่า ดี ถูก ควรหรือไม่ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ พฤติกรรมจริยธรรม (Moral conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral act) บุคลิกภาพทางจริยธรรม (Moral character) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral behavior)

โครงการวิจัยการศึกษาจริยธรรมไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2523 : 3) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบจริยธรรมว่ามี 3 ประการคือ

1. **องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning)** ได้แก่ ความเข้าใจเหตุผลของความถูกต้อง ดีงาม ในกระบวนการความคิด

2. **องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Moral Attitude and belief)** ได้แก่ ความพึงพอใจศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

3. **องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct)** คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือกระทำผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

โครงสร้างคุณลักษณะของจริยธรรม

เอกสารการวิจัยจริยธรรมของกรมการฝึกหัดครู กำหนดโครงสร้างของจริยธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการ ไว้ดังต่อไปนี้

1. **ความรับผิดชอบ** หมายถึง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความเพียร ความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. **ความซื่อสัตย์** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคม ประเทศชาติ

3. **ความมีเหตุผล** หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองซึ่งมีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้ ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อง่าย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ และรู้จักกาลเทศะ

4. **ความกตัญญูกตเวที** หมายถึง กตัญญูความรู้สำนึกในอุปการคุณ หรือบุญคุณ หรือสิ่งอื่นที่มีต่อเรา กตเวที หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ กตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ ได้แก่ บพุกारी ครู อาจารย์ โรงเรียน ประเทศชาติ ศาสนา

5. **การรักษาระเบียบวินัย** หมายถึง การควบคุมประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมาย และศีลธรรม

6. **ความเสียสละ** หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตัวเอง

7. **ความสามัคคี** หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ปรับตนเองเข้ากับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ รักหมู่คณะ

8. **การประหยัด** หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายอย่างพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด รู้จักระมัดระวังไม่ให้มีส่วนเกินเหลือทิ้ง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขต ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

9. **ความยุติธรรม** หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความจริง ไม่มี ความลำเอียง

10. **ความอดสาหัส** หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ชยัน อดทน ไม่ท้อถอย กระทื่อหรือร้อน หนักแน่น ไม่หวั่นไหวง่าย และไม่ยอมแพ้

11. **ความเมตตา กรุณา** หมายถึง เมตตา คือความรักใคร่ปรารถนาอยากจะทำให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2540 : 61 – 67)

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 26) ได้สรุปลักษณะทางจริยธรรมไว้ 30 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์สุจริต
2. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด
3. ความจริงใจต่อตนเองและผู้อื่น
4. ความรับผิดชอบ
5. การรักษาสาธารณสมบัติ
6. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
7. การรักษาระเบียบวินัย
8. การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย
9. ความสุภาพเรียบร้อย
10. ความเสียสละ
11. ความเมตตา กรุณา
12. ความเป็นผู้มีน้ำใจ
13. ความสามัคคี
14. ความเป็นระเบียบ
15. ความรักชาติ
16. ความเป็นผู้นำ
17. ความยุติธรรม
18. ความมีเหตุผล
19. ความกตัญญูกตเวที
20. การเคารพ เชื้อพียงผู้ใหญ่
21. การรักษานบธรรมเนียมประเพณี
22. ความเชื่อมั่นในตนเอง
23. ความมีสติ
24. การรู้จักควบคุมตนเอง
25. ความอุตสาหะ
26. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

27. ความเป็นผู้ยึดมั่นในศาสนา
28. การประหยัดและออมทรัพย์
29. ความเป็นผู้มีศีลธรรมประจำใจ
30. ความเป็นผู้รักสงบ

ประเภทของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2520 : 4 – 6) ได้แบ่งพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. **ความรู้เชิงจริยธรรม** หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดี ควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลว ควรดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยในช่วงอายุ 2 – 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. **ทัศนคติเชิงจริยธรรม** คือ ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความหมายกว้างขวางกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมจึงสามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. **เหตุผลเชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลที่มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันก็ได้ เพ็ญแจ่มและโคลเบอร์กได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการด้านจริยธรรม

ของบุคคลนั้น นอกจากนี้ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย คือพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลด้วย

4. **พฤติกรรมเชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่บุคคลแสดงถึงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นการแสดงที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน มีหลายประการ เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกทางหนึ่งคือ พฤติกรรมในสถานที่เข้ายวนใจ หรือในสถานที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ยั่วยู่ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน การลักขโมย และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูง ย่อมงดเว้นการกระทำพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรม จึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

ปราชญา กล้าผจญ (2544 : 87) ได้จำแนกจริยธรรมเป็น 2 ประเภทคือ

1. **จริยธรรมสำหรับผู้ครองเรือน** เป็นจริยธรรมเบื้องต้นที่มนุษย์ทั่วไปสามารถปฏิบัติได้ อาทิ ศีล 5 เป็นธรรมประจำใจสำหรับผู้ครองเรือน ที่เรียกว่า ฆราวาส หรืออาคาริกชน (อยู่ในอาคารบ้านเรือน) โลกียชน มนุษย์ผู้ยังมีโลกียวิสัยอยู่ในขั้นต้นดาน

2. **จริยธรรมสำหรับผู้ประพาศพรหมจรรย์** ได้แก่ ผู้ที่งดเว้นจากกามทั้งปวง ละโลก สลัดตัดกิเลสทั้งหลายออกจากใจได้หมดสิ้น สละเพศฆราวาสออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่บ้านนักบวช นักสิทธิ์ สันยาสิ ฤาษีชีไพร ท่องเที่ยวไปในป่าเขาลำเนาไพร หรือไม่ก็จำพรรษาอยู่ในวัด เป็นพระที่มีวัดอยู่ หรือเป็นพระธุดงค์ออกจาริกแสวงบุญเรื่อยไปก็มี บุคคลเหล่านี้เรียกว่า พวกอนาคาริก (พวกไม่มีบ้านช่องอาศัย)

จริยธรรมของข้าราชการ

คณะกรรมการจริยธรรมไทยได้กำหนดจริยธรรมของชาติไว้ 8 ประการ (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2539 : 2) ดังต่อไปนี้

1. การใฝ่สัจจะ มุ่งแสวงหาความจริง ยึดถือแต่ความจริง เชื่อแต่ในสิ่งที่มีเหตุผล เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ไม่เชื่อในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ ไม่ลุ่มหลงมกมายอยู่กับสิ่งไร้สาระ ไม่ปล่อยตนให้ถูกหลอกหลวงได้ง่าย

2. การใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา โลกนี้ประกอบด้วย 2 ปัญเท่านั้น ปัญแรก ได้แก่ ปัญหา และปัญที่ 2 ได้แก่ ปัญญา ปัญหานั้นเกิดขึ้นได้เสมอ และผู้มีปัญญาก็ต้องสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เสมอเช่นกัน สามารถแก้ไขปัญหาย่างมีระบบ ด้วยการเรียนรู้สภาพปัญหา รู้สาเหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายที่จะขจัดปัญหา และรู้วิธีการแก้ไขปัญหา จากนั้นก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปจากความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของตนเอง

3. เมตตากรุณา เสียสละส่วนตนเพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่น กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แม้เมตตาไปยังสัตว์โลกทั้งหลายทั้งปวง

4. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้ รู้ตัวอยู่เสมอว่าตนกำลังทำอะไร มีความอ่อนไหวและเฉียบขาดในการตัดสินใจ ปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอยู่เสมอ

5. ความไม่ประมาท ปฏิบัติตนด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีเสมอ

6. ความซื่อสัตย์สุจริต การไม่ประพฤติดัด ดำเนินชีวิตด้วยความจริง ด้วยความถูกต้อง รักษาവാจาสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ กติกาของสังคม

7. ความขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจจดจ่อ ไม่ย่อท้อ มีความขยันอดทน เพื่อให้งานที่ปฏิบัติบรรลุเป้าหมายได้เสมอ

8. หิริโอตตปปะ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ต่อการทุจริตทั้งหลายทั้งปวง เมื่อไรก็ตาม ที่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำบาป ก็มีความสะดุ้งกลัวหวั่นไหวต่อการทำบาป ไม่กล้ากระทำ เห็นเป็นเรื่องผิด และเมื่อได้กระทำบาปบางอย่างไปโดยที่ไม่ได้ตั้งใจแล้ว ก็เกิดความรู้สึกเศร้าเสียใจ และพยายามกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการชดเชยหรือทดแทนเพื่อเป็นการไถ่บาป

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี, 2511 : 34 – 42) กล่าวว่า ข้าราชการคือผู้ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจและยินดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ข้าราชการที่ดีจะต้องมีจริยธรรม 90 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. จงแสดงความสามารถให้ปรากฏ
2. อย่ากล้าจนเกินพอดี
3. อย่าขลาดจนเสียราชการ
4. อย่าประมาท ให้ระมัดระวังอยู่เป็นนิตย์
5. ต้องมีคุณสมบัติทั้งความประพฤติ ความรู้ ความสะอาด ในการปฏิบัติงานในหน้าที่

ให้วางใจได้

6. รักษาความลับราชการเท่าชีวิต (อย่าให้เกิดการระแวงสงสัย)
7. พึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตใจ
8. พึงปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จโดยเที่ยงธรรม
9. ต้องฉลาดในหน้าที่ราชการใหญ่น้อยทุกอย่าง
10. ต้องกล้าหาญในการสั่งงาน ไม่หวาดหวั่นต่อหน้าที่ที่เกิดขึ้นทุกขณะ มีความสามารถ

ปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จได้โดยฉับพลัน

11. ให้รู้จักลดตัวเมื่อติดตากับผู้ใหญ่ (อย่าเดินบนลาดพระบาท แม้อนุญาตก็ไม่บังควร)
12. อย่าใช้สอยสมบัติทัดเทียมผู้ใหญ่
13. ควรเดินตามหลังผู้ใหญ่ (ยกเว้นในกรณีนำทาง)
14. ควรปฏิบัติให้ดูต่ำกว่าผู้ใหญ่ (อย่าให้เกินหน้าผู้ใหญ่)
15. เสื้อผ้า เครื่องประดับ อย่าใช้ทัดเทียมผู้ใหญ่
16. อากัปกริยา และการพูดจาควรระมัดระวัง อย่าให้กำกวม
17. อย่าล้อเลียนผู้ใหญ่ ให้รู้จักลดตัว (ไม่ตีตนเสมอ)
18. ในขณะที่ผู้ใหญ่เล่น (พักผ่อน) หากมีสตรีฝ่ายในอยู่ อย่าทอดสนิท
19. อย่าเป็นคนฟุ้งซ่าน
20. อย่าแสดงอาการของคนพอง (เบ่ง)

21. อย่าคะนองกาย วาจา ให้เสียจรรยาข้าราชการ
22. ต้องรู้จักรักษาวินัยของข้าราชการ
23. ต้องรู้จักระวังมิให้เกิดราคะในหน้าที่ราชการ
24. อย่าปราศรัยและเล่นหัวกับสตรีฝ่ายในของผู้ใหญ่
25. อย่าลั้ลอบเบิกของหลวงไปใช้ส่วนตัว
26. อย่าหลับนอนหรือเกียจคร้านในเวลาราชการ
27. อย่าปล่อยให้หน้าที่ราชการเสียหาย
28. อย่าดื่มสุราจนเมามาย ทำให้ชายหน้าผู้บังคับบัญชา
29. อย่าเบียดเบียนสัตว์ที่ผู้ใหญ่ให้อภัย
30. อย่าตีเสมอผู้ใหญ่ในทุกกรณี (แม้เพียงที่นั่ง ที่นอน เป็นต้น)
31. ต้องเข้าใจหน้าที่ราชการโดยรอบด้าน
32. ต้องมีไหวพริบในภาคปฏิบัติอันเนื่องด้วยผู้ใหญ่
33. อย่าห่างเหินผู้ใหญ่เกินไป และอย่าใกล้ผู้ใหญ่เกินไป
34. อย่าชะล่าใจว่าผู้ใหญ่คือเพื่อน
35. เมื่อผู้ใหญ่ยกย่องในระดับ “ราชบัณฑิต” หรือ “ที่ปรึกษา” อย่าชะล่าใจและหลงคิดว่ายิ่งใหญ่เป็นอันขาด ภัยจะตามมา
36. เมื่อได้รับความไว้วางใจเป็นฝ่ายในมากเพียงใด ให้มีสติดำรงตนให้รอบคอบ อย่าประมาทแม้แต่หน่อย
37. อย่าเพ็ดทูลคุณหรือโทษผู้ใกล้ชิดผู้ใหญ่
38. อย่าขัดหรือดัดลาภของเพื่อนร่วมงาน
39. ต้องรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว
40. ไม่ควรพูดให้เสียราชการงานเมือง
41. อย่ามักใหญ่เห็นแก่ได้จนเกินไป
42. ไม่พูดจาแบบหาเรื่อง จงพูดเฉพาะที่เป็นประโยชน์
43. อย่าเบียดบังราชการโดยใช้จ่ายให้พุ่มเพื่อย
44. ฟังสอดส่องและดูแลรักษาหน้าที่ราชการ ไม่ให้ผิดต่อจารีตประเพณี
45. ต้องกล้าที่จะเผชิญอุปสรรค และสามารถแก้ไขข้อขัดข้องได้

46. ไม่ควรมัวเมาเรื่องเพศจนเกินไป จนทำให้เสียงานในหน้าที่
47. ควรเพิ่มพูนปัญญาในการปฏิบัติงาน สมรรถภาพจะสูงขึ้น
48. อย่าพูดมาก นิ่งเสียเลยก็ไม่ชอบ ให้พูดพอประมาณ ไม่พรั้าเพรีอ
49. ต้องอดทน ไม่เป็นคนจวนเจียวโกรธง่าย
50. อย่าพูดกระทบกระเทียบบเปรียบเทียบเปรยเป็นที่น่ารำคาญแก่ผู้อื่น
51. ให้รักษาสำัจจะ
52. ให้ระวังถ้อยคำ
53. เป็นคนละเอียด สุขุม
54. พูดแต่ถ้อยคำนุ่มนวลควรดื่มไว้ในใจ
55. ไม่เป็นคนยุแหย่ สอเสียด ไม่สร้างความบาดหมางแก่เพื่อนฝูง
56. ไม่พูดเพื่อเจ้าอ ไม่ทำตนเป็นคนเหลวไหล
57. ต้องบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดาให้ผาสุก
58. ผู้ใหญ่ในสกุลจะต้องเกื้อหนุนนบนอบให้ชอบธรรม
59. มีหิริโอตตปปะเป็นกัลยาณชน
60. มีมโนธรรมสูง พร้อมทั้งประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างด้วย
61. ต้องมีอาจารย์สมบัตินได้รับการฝึกหัดไว้อย่างดี
62. ต้องมีศิลปวิทยา และมีความสามารถในหน้าที่
63. รู้จักขมใจ ไม่ทำตนให้วิปริต เพราะขาดสังวรต่อหน้าที่
64. มีความสามารถด้านวิชาการและจริยธรรม
65. เป็นผู้คงเส้นคงวา ไม่แปรผันในคราวมีสมบัติและวิบัติ
66. มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่ง
67. ไม่ประมาทในหน้าที่ราชการ
68. มีความประพฤติสุจริต ไม่มีวามอง (ไม่คอร์รัปชั่น)
69. ขยันเอาใจใส่ต่อหน้าที่ราชการ
70. ควรปฏิบัติราชการด้วยความอ่อนน้อม เคารพ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยทั้งกายและวาจา ให้ผู้มาติดต่อมีความสุข

71. พึ่งปฏิบัติให้ดีเยี่ยมในราชการอันเนื่องด้วย “วงการทูต” ระหว่างประเทศ เรื่อง “ลับสุดยอด” ต้องเข้าใจและเอาใจใส่ให้ดี
72. พึ่งเข้าสมาคมโดยเคารพแม่ในสมณะ ซีพราหมณ์ผู้มีศีล ทาน บริจาค ที่เคยปฏิบัติ พึ่งรักษาไว้มิให้เสื่อมคลาย แม้ในพวกวณิก
73. พึ่งสอดส่องให้ตระหนักในหน้าที่ราชการ
74. มีความสุขุมรอบคอบ ไม่บกพร่อง
75. มีความฉลาดหลักแหลมในหน้าที่ราชการ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
76. รู้กาล รู้สมัย ว่าควรปฏิบัติอย่างไร
77. ปฏิบัติราชการให้สำเร็จทันกาล ทันสมัยนั้น ๆ
78. ไม่ตั้งอยู่ในฐานะที่ประมาท พร้อมทั้งสอดส่องในหน้าที่ที่จะต้องจัด
79. มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี
80. ต้องสำรวจเครื่องอุปโภคบริโภคภายในบ้านเรือนให้รู้ไว้ พร้อมทั้งอุปกรณ์ใช้สอยในงานอย่างครบถ้วนมิให้บกพร่อง
81. อย่าเห็นแก่ญาติวงศ์วานที่ไม่ตั้งอยู่ในศีลาจวัตร ไม่ควรยกย่องให้เป็นใหญ่ปกครอง หมู่คณะ จะเสียความเป็นธรรมในหน้าที่
82. แม้ทาสหรือกรรมกรที่ตั้งอยู่ในศีลธรรม มีความขยันหมั่นเพียร ควรยกย่องให้ปรากฏ และให้ปกครองหมู่คณะได้
83. พึ่งตั้งอยู่ในศีลาจวัตร ไม่อสังข์ ไม่ละโมภเห็นแก่ได้
84. ไม่เอาใจออกห่างจากหน้าที่ ประพฤติตามผู้ใหญ่ ไม่เข้ากับคนผิด
85. มีความจงรักภักดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
86. ต้องรู้จักราชนิยม รัฐนิยมของแผ่นดิน และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง
87. ในบางโอกาสต้องทำเป็นโง่ให้เป็น (โง่ไม่เป็นใหญ่ยาก)
88. ในบางครั้งอาจถูกกริ้วกราด ให้มีความอดทน อย่าโกรธตอบ
89. ผู้หวังความเจริญแก่ตน เขายังทำอัญชติแม้เพียงหม้อน้ำและนกแอ่นลมได้ ผู้ใหญ่เห็นอหิวซึ่งให้ได้ทั้งคุณและโทษ เราจึงควรสักการะไว้ในที่สูงอย่างแท้จริง

90. จริยธรรมสำหรับข้าราชการ ดังได้บรรยายมานี้เป็นคุณธรรมน้อมนำประโยชน์ให้ท่าน ได้รับความโปรดปรานจากผู้ใหญ่ ให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการยิ่ง ๆ ขึ้นไปไม่หยุดยั้ง และ จะมีแต่ความสุขโดยส่วนตัว

ปราชญา กล้าผจญ (2544 : 244) กล่าวว่า ข้าราชการที่ดีต้องมีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม อยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. จริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เราทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำร่วมกันหลาย ๆ คน มีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อุตตจริยา สมานัตตา)
2. จริยธรรมต่อหน้าที่การงานเราแข่งขันกันสร้างคุณงามความดี ไม่แข่งกันด้วยการทำลายล้างผู้อื่น ประการแรก ต้องขยันหมั่นเพียร ประการที่ 2 ต้องมีสติ ประการที่ 3 ปฏิบัติงาน การสะอาดเรียบร้อย ประการที่ 4 ใครควรวกก่อนแล้วจึงทำ ประการที่ 5 สำรวจตนเอง ประการที่ 6 ดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม ประการที่ 7 เป็นผู้ไม่ประมาท บางคนชีวิตราชการเสียหาย เพราะตั้ง อยู่ในความประมาท คิดเข้าข้างตัวเองอยู่เรื่อยว่าทำอย่างนี้ไม่เป็นไร ปายวันนี้นี่หนาราชการก็ไม่มีไร ลากิจ ลาป่วยทั้ง ๆ ที่เป็นเท็จก็ไม่มีไร
3. จริยธรรมที่เสริมสร้างเกียรติ ศักดิ์ศรีให้ตนเอง มีอยู่ 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการที่ 1 จริงใจต่อผู้อื่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชนผู้รับบริการ ประการที่ 2 ตรงต่อเวลา ประการที่ 3 จริงจังต่อหน้าที่ ประการที่ 4 รักษาคำพูด และประการที่ 5 เชื้อมั่นและจริงใจต่อตนเอง

ความสำคัญของจริยธรรมและคุณธรรม

มนุษย์นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์เป็น ทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอน จนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ของ ชีวิตมนุษย์ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อม ๆ กัน เพราะคุณธรรมและ จริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก อาจสรุปความสำคัญ ของคุณธรรมและจริยธรรมได้ดังนี้ คือ (วศิน อินทสระ, 2539 : 6 – 7)

1. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค ถ้าคนในสังคม ทุกคนมีคุณธรรมและจริยธรรม สังคมของเราก็จะสงบสุขตามไปด้วย ทุกคนจะใช้เวลาที่มีทั้งหมด

ช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นปึกแผ่น เป็นอารยประเทศ ไม่ต้องแบ่งเวลาไปคอยระมัดระวังอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนเลว

2. ช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ตลอดเวลา คุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวแต่ละคน จะเตือนสติให้รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า สังคมจะสงบสุข ประเทศชาติก็จะมั่งคั่งมั่นคง

3. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง กฎเกณฑ์นั้นจะมาจากความพอใจของคนเพียงคนเดียวไม่ได้ คนเมื่ออยู่ในสังคมจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นญาติพี่น้องกัน หรือเพื่อนฝูงร่วมสังคมเดียวกัน จะอยู่คนเดียวยอมเป็นไปไม่ได้ เมื่อบุคคลประพฤติตามคุณธรรมและจริยธรรมของสังคม ชีวิตก็จะมีระเบียบไม่ต้องพบกับอุปสรรค ถ้าทุกคนปฏิบัติเหมือนกันสังคมและประเทศชาติก็จะเป็นระเบียบตามไปด้วย

4. ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น นับว่าเป็นคุณแก่สังคม เพราะนอกจากจะเป็นตัวอย่างโดยการชี้นำทางอ้อมแล้ว ยังจะออกปากแนะนำสั่งสอนโดยตรงได้อีกด้วย เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อย่าเห็นแก่ตัว อย่าเห็นแก่ได้จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติดีจนเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นได้นั้น ต้องปฏิบัติตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย มิฉะนั้นผู้ที่คอยยึดเราเป็นตัวอย่างอาจหมดความศรัทธา และหมดกำลังใจสร้างคุณธรรมและจริยธรรม หันกลับไปทำความชั่วเช่นเดิมได้อีก

5. ช่วยทำให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งดี มีคุณค่า ถ้ามนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริต ย่อมสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไป รวมทั้งสังคมและประเทศชาติด้วย แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมและจริยธรรมก็จะนำความรู้และประสบการณ์ที่มีไปเบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่น สร้างความเสียหายให้สังคมและประเทศชาติ เพียงหวังให้ตนมีทรัพย์สิน มีความสุข ผู้อื่นจะทุกข์อย่างไรก็ไม่คำนึงถึง

6. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีสูงมาก ถ้ามนุษย์นำความเจริญนี้มาใช้ในทางที่ผิด เช่น สร้างอาวุธมาประหัตประหารกัน ตนคนล้มตายเป็นจำนวนมาก โดยหวังความเป็นใหญ่

ความมีอำนาจ ความเดือดร้อนก็จะเกิดแก่คนทั่วไป แต่ถ้าผู้ผลิตเทคโนโลยีมีคุณธรรมและจริยธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ก็จะไม่เกิด สิ่งที่ได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมากก็จะมุ่งแต่ประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนทั่วไป เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ดาวเทียม ฯลฯ เพราะมีจิตใจที่สุขสงบจึงสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

ประโยชน์ของจริยธรรม

โดยสรุปแล้วจริยธรรมจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตดังนี้ คือ

1. **จริยธรรมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง** การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมย่อมก่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง ความรู้และความสามารถที่มีอยู่ก็จะถูกนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ จริยธรรมบางข้อ เช่น ความมัธยัสถ์ ความรับผิดชอบ การรู้จักประมาณตน ฯลฯ เมื่อเราปฏิบัติแล้วย่อมทำให้ตัวเราเองได้รับความสำเร็จและความเจริญในชีวิต

2. **จริยธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคม** การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม นอกจากผู้ปฏิบัติเองจะได้รับประโยชน์แล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย หรืออย่างน้อยผู้อื่นก็ไม่เสียประโยชน์อะไร จริยธรรมทำให้ครอบครัวและสังคมอยู่กันได้อย่างมีความสุข อันที่จริงผลประโยชน์และความสุขของครอบครัวและสังคมแยกไม่ออกจากผลประโยชน์และความสุขของตัวเราเอง จริยธรรมบางข้อ เช่น ความมีวินัย ความกตัญญูตวกตเวที การรู้จักเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น การไม่เบียดเบียน เหล่านี้ล้วนเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้คนในครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

3. **จริยธรรมให้อาหารทางใจ** การปฏิบัติตามจริยธรรมนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จด้านความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพการงาน และก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมแล้วยังทำให้ตัวเราเองอิ่มใจด้วย เช่น ความละเอียดต่อความชั่ว การเสียสละ ความบริสุทธิ์ใจ ฯลฯ เหล่านี้ล้วนทำให้เราเป็นสุขใจ ทำให้จิตใจเป็นอิสระปราศจากความเร่าร้อน คนที่ทำความชั่วนั้น ผลประโยชน์ที่ได้ก็เพียงชั่วครว และจิตใจก็ต้องวิตกกังวล แม้จะมีทรัพย์สินเงินทองก็หาความสุขมิได้เพราะจิตใจไม่เป็นอิสระ คนที่ปฏิบัติตามจริยธรรมเป็นประจำนาน ๆ เข้าก็เกิดความสุขใจก็สว่างและปลอดโปร่ง นี่เป็นประโยชน์ระดับสูงสุดของจริยธรรม (วินิตา สุทธิสมบุญ, 2541 : 53)

3.4 จรรยาบรรณ

ความหมายของจรรยาบรรณ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า จรรยาบรรณ ไว้ว่า “จรรยา” คำนี้มีความหมายเช่นเดียวกับคำ จริยา ซึ่งหมายถึงกิจวัตรประพฤตินิยมในหมู่คณะ ดังในบทไหว้ครูที่ว่า “ทั้งท่านผู้ประศาสน์วิชา อบรมจริยา แก่ข้าในกาลปัจจุบัน” ส่วนคำว่า “บรรณ” หมายถึงหนังสือ หรือใบไม้ เช่น บรรณศาลา ก็หมายถึง ศาลาที่มุงด้วยใบไม้ บรรณพิภพ หมายถึงโลกแห่งหนังสือ เป็นต้น เมื่อนำ 2 คำนี้มารวมกันเข้าเป็น “จรรยาบรรณ” ก็หมายถึงความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อร่วมกันรักษาชื่อเสียง เกียรติคุณของวิชาชีพนั้น ๆ ให้เจริญรุ่งเรืองถาวร ไม่มีความต่างพร้อยเข้ามา แฉ้วพาน เป็นการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักฐานให้ติดตามสืบค้น และอ้างอิงได้

ไชย ณ พล (2536 : 53) ให้ความหมายของคำว่า จรรยาบรรณ ไว้ว่า หมายถึงมาตรฐาน คุณค่าแห่งความดีงามของการกระทำหนึ่ง ๆ และหรือพฤติกรรมโดยรวมของมนุษย์

อมร รักษาสัตย์ ให้ความหมายของ “จรรยาบรรณ” ว่าเป็นการที่คณะบุคคลร่วกลุ่ม ร่วมอาชีพ ร่วมกันก่อตั้งสมาคมหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อประกอบวิชาชีพนั้นแล้วช่วยกันทำนุบำรุง รักษาความดีงามในวิชาชีพนั้นให้ยืนยาวต่อไป การใช้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของหมู่ในเชิงที่เห็น ว่าดีงามมาบีบบังคับมวลสมาชิกนั้น ไม่มีอำนาจของกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นการ ควบคุมตนเองในบรรดามวลหมู่สมาชิกในองค์กรนั้น ๆ เองเป็นการใช้ความมีวินัยในตนเองมาเป็น เครื่องควบคุมระเบียบวินัยของคณหมู่มากนั่นเอง (ฉลอง มาปรีดา, 2537)

จรรยาบรรณ หมายถึง จริยวิชาชีพ หรือจรรยาวิชาชีพ หรือจริยธรรมวิชาชีพ (Professional Ethics) หรือตามปกติคนมีศีลธรรมอันดี ในฐานะที่เป็นเอกชน เป็นพุทธศาสนิกชน หรือเป็นศาสนิกของศาสนาใด ๆ ก็ตาม แต่ถ้ามีตำแหน่งในสถาบันวิชาชีพใด ๆ ในองค์กรใด ๆ จะมีข้อตกลงเป็นหลักแห่งความประพฤติของสมาชิกแห่งกลุ่มวิชาชีพนั้น ๆ ในฐานะเป็นจรรยาที่ควร ปฏิบัติร่วมกัน เช่น เป็นครูต้องมีจริยธรรมหรือจรรยาสำหรับครูเท่านั้น คนที่ไม่ได้เป็นครูไม่ต้อง ปฏิบัติในเรื่องนั้น แต่จะมีศีล 5 แต่ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติจรรยาบรรณของครู ท่านจะสังเกตว่า จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของข้าราชการนั้นใช้สำหรับผู้ที่เข้ามาในระบบราชการ เมื่อเขาออกไป เป็นเอกชนแล้วไม่ต้องมีจรรยาบรรณ เมื่อไปอยู่ในกลุ่มวิชาชีพใดเขาก็มีจริยธรรม หรือจรรยาบรรณ ของวิชาชีพนั้น ๆ (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538 : 3)

จรรยาบรรณ หมายถึง ศาสตร์และหลักการเกี่ยวกับศีลธรรม คำคำนี้มักจะทำให้ปะปนและแทนกันได้กับคำอื่น ๆ อีกด้วย อาทิ ค่านิยม ปทัสถาน มาตรฐาน ศีลธรรม และแม้กระทั่งความรับผิดชอบทางสังคม จรรยาบรรณเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรที่อนุญาตให้ทำได้ และอะไรคือข้อห้ามมิให้กระทำ หากใครฝ่าฝืนไปทำเข้า ก็จะได้รับ การตำหนิติเตียน เป็นโลกวัชชะ เป็นสิ่งที่ไม่พึงประพฤติปฏิบัติสำหรับบุคคลในแวดวงวิชาชีพ หรือวิชาการนั้น ๆ (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2542 : 87)

จรรยาบรรณ หมายถึง การศึกษาอย่างเป็นระบบของศาสตร์ และปรัชญาที่ว่าด้วยความประพฤติ หน้าทีความรับผิดชอบต่อ และดุลพินิจที่มีพื้นฐานอยู่บนศีลธรรมวิชาชีพ และการจะบอกว่าการกระทำเช่นไรที่ผิด - ถูก จรรยาบรรณขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาส่วนตัว และเจตจำนงส่วนบุคคล และมาตรวัดที่จะทดสอบว่า สิ่งที่เราคิด พูด และทำ มีจรรยาบรรณหรือศีลธรรมหรือไม่ ก็คือ

- สิ่งที่เราคิด พูด และทำนั้น เป็นความจริงหรือไม่ ?
- สิ่งที่เราคิด พูด และทำนั้น ยุติธรรมกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ?
- สิ่งที่เราคิด พูด และทำนั้น ช่วยให้เราหลีกเลี่ยงและสร้างมิตรภาพให้เกิดขึ้นกับองค์กรบริษัทหรือไม่ ?
- สิ่งที่เราคิด พูด และทำนั้น จะเป็นประโยชน์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2542 : 87)

จรรยาบรรณ ตามคำอธิบายจากพจนานุกรม ให้ความไว้ว่า

จรรยาบรรณ เป็นคำสมาส มาจากคำว่า จรรยา กับคำว่า บรรณ

จรรยา คือ ความประพฤติที่พึงปฏิบัติ กิริยาที่ควรปฏิบัติ หรือสิ่งที่ต้องปฏิบัติ

บรรณ คือ หนังสือ หรือเอกสาร

รวมความว่า จรรยาบรรณ คือ ความประพฤติที่ผู้ประกอบการวิชาชีพต่าง ๆ ได้กำหนดหลักปฏิบัติขึ้นเพื่อรักษาชื่อเสียง เกียรติคุณของวิชาชีพนั้น ๆ โดยบัญญัติหรือเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 43)

ปราชญา กล้าผจญ (2544 : 313) ให้ความหมายของ จรรยาบรรณ (Etiquette) ว่า หมายถึง สิ่งที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คำสั่งที่ควรประพฤติในแวดวงวิชาชีพต่าง ๆ อันเป็น กฎเกณฑ์ กติกาให้ละเว้นในบางสิ่งและให้ประพฤติในบางสิ่ง เพื่อจะได้อยู่ในแวดวงวิชาชีพนั้นได้ อย่างเป็นสุข

จรรยาบรรณ ตามรูปศัพท์แล้วก็คือ จรรยา กับ บรรณ คำว่าจรรยา มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า จริย ซึ่งหมายถึง กิริยาซึ่งควรปฏิบัติ สิ่งที่ยังปฏิบัติ หรือว่าสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ ในวงการวิชาชีพต่าง ๆ นั้นนิยมใช้คำว่า จรรยา ซึ่งแปลว่า กิริยาที่ควรปฏิบัติในหมู่คณะ ส่วน คำว่า บรรณ แปลว่า หนังสือ เมื่อรวมคำขึ้นใหม่ว่า จรรยาบรรณ จึงหมายถึงความประพฤติที่ ผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อรักษาชื่อเสียงเกียรติคุณของวิชาชีพนั้น ๆ โดยบัญญัติไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร

จรรยาบรรณจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่ยังปฏิบัติโดยกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน สำหรับเป็นกติกาของหมู่คณะในวงการเดียวกัน เป็นกฎที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนก็จะ ถูกรังเกียจหรือต่อต้าน อันเป็นการลงโทษทางสังคม สำหรับวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขาอาชีพมัก มีกฎหมายรองรับด้วย ฉะนั้นเมื่อผู้ประกอบวิชาชีพคนใดผิดจรรยาบรรณ จะต้องถูกลงโทษตาม กฎหมายด้วย

อาจสรุปความเกี่ยวพันระหว่างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณได้ว่า คุณธรรมเป็น หลักเกณฑ์ฝ่ายดีที่เป็นสำนึกที่เกิดขึ้นในจิตใจมนุษย์ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนแล้ว ส่วนจริยธรรม เป็นกฎของการประพฤติการปฏิบัติที่ถูกต้อง ที่ควรเป็นที่ยอมรับ ส่วนจรรยาบรรณนั้นเป็นข้อกติกา เพื่อกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มต้องประพฤติในสภาวะการณ์ต่าง ๆ นั้นเอง (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 : 128)

คำ Etiquette ที่แปลความได้ว่า หมายถึงจรรยาบรรณนั้น ปทานุกรมเว็บสเตอร์ ให้ความหมายคำนี้ไว้ว่า The forms, manners, and ceremonies established by convention as acceptable as required in social relations, in a profession or in official life ซึ่งแปล ความหมายได้ว่า จรรยาบรรณ เป็นรูปแบบ ลักษณะและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยมี แบบแผนที่ดีถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคม ในอาชีพ หรือในชีวิต การทำงาน

หลักของการเสริมสร้างจรรยาบรรณ

ในเรื่องหลักของการเสริมสร้างจรรยาบรรณนั้น พระพุทธศาสนากล่าวถึงแรงจูงใจให้คนทำตามจรรยาบรรณไว้ 3 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 เรียกว่า **อิตตาทิปปโตย** หมายถึงอ้างผลประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ เมื่อทำดีแล้วได้ประโยชน์ หรือไม่กระทำเพราะกลัวถูกลงโทษ เพราะฉะนั้นถ้าจะส่งเสริมจรรยาบรรณ เพราะบางท่านอยากจะได้รางวัล หรือบางคนก็กลัวจะถูกลงโทษ มาตรการของการให้รางวัลและลงโทษต้องเป็นธรรม อย่างที่ได้กล่าวไว้ว่า ยกย่องและชมคนที่น่าชม ในส่วนที่เรียกกันว่า อิตตาทิปปโตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีมาตรการที่ยุติธรรม หมายความว่าคนที่ทำผิดจริง ต้องรับโทษจริง ๆ ไม่มีอคติ นี่ก็จะทำให้คนมีจรรยาบรรณ

ประเด็นที่ 2 เรียกว่า **โลกาทิปปโตย** เอาคนอื่นเป็นใหญ่หรือเป็นตัวแบบ เช่น จะทำอะไร ต้องดูเพื่อนก่อน จะมาเข้ามาสายขึ้นอยู่กับผู้นำทำอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าเกิดสิ่งแวดล้อมในการทำงาน หรือหัวหน้าผู้บังคับบัญชาต่าง ๆ เปลี่ยนบรรยากาศการทำงานใหม่ ตรงต่อเวลา และเพื่อนส่วนใหญ่ตรงต่อเวลา ก็จะได้คนที่ทำความดีเพราะข้อที่ 2 คือเพราะคนอื่นเขามีแม่แบบที่ดี

ประเด็นที่ 3 คนทำความดีเพราะหลักการ อันนี้เรียกว่า **ธรรมาทิปปโตย** ถือธรรมะคือหลักการเป็นใหญ่ มีคุณธรรมอยู่ในใจ คุณธรรมคือคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ถ้าปลูกฝังเรื่องคุณธรรมได้จะเป็นฐานจรรยาบรรณ เพราะฉะนั้นการอบรมเรื่องกรรมฐานเจริญสติสัมปชัญญะ เป็นคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติที่ออกมาเป็นพฤติกรรม

จรรยาบรรณนี้เป็นเรื่องพฤติกรรม ในการที่จะพัฒนาต้องตีความออกไปว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีฐานมาจากคุณธรรมอันไหน เช่น เบญจศีลเป็นจริยธรรม เบญจธรรมเป็นคุณธรรม คือมีเมตตากรุณา ถ้ามีเมตตากรุณาจะมีฐานของศีลข้อที่ 1 เป็นต้น การถือเอาหลักการเป็นใหญ่จะไม่เห็นประโยชน์ส่วนตน เรียกว่า อิตตัตถะ ประโยชน์คนอื่นเรียกว่าปรัตถะ และประโยชน์ของทางราชการคืออุภยัตถะ เกณฑ์การตัดสินก็คือ ถ้าประโยชน์ขัดกัน เราสวมหมวกไปไหน ประโยชน์ตนก็เกี่ยวข้อง ประโยชน์คนอื่นเกี่ยวข้อง เช่น ลูกของเราก็กี่เกี่ยวข้อง และประโยชน์ส่วนรวมคือภาพพจน์ทั้งหมดของทางราชการก็เกี่ยวข้อง เกณฑ์ในการตัดสินจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าท่านให้แนวทางเมื่อเห็นว่าจะได้ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะผลประโยชน์เล็กน้อยพอประมาณ คนที่มีปัญญาเป็นบัณฑิตจะผลประโยชน์เล็กน้อยเพื่อได้ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ เกณฑ์ในทางศาสนานั้นตัดสินอย่างนี้ เกณฑ์ในการตัดสินว่า จะรักษามาตรฐานจรรยาบรรณของครู หรือประโยชน์ของลูกและ

ประโยชน์ของตนที่ครูเลือกรักษา อันนี้เองคือคุณธรรมในใจ วิธีเสริมสร้างจรรยาบรรณที่ดีที่สุดคือสร้างธรรมาธิปไตย แต่คนที่มีน้ำใจมีธรรมะในใจประโยชน์ของส่วนรวมไม่มากเราจะต้องตั้งเกณฑ์ในการให้รางวัลหรือลงโทษที่ดี

ผู้บังคับบัญชาจะช่วยสอนจริยธรรมคุณธรรมให้ได้ผลต้องทำครบ 3 วิธี

1. สอนให้จำ
2. ทำให้ดู
3. อยู่ให้เห็น

สอนให้จำหรือแนะนำตักเตือนอย่างเดียวยังจะไม่พอต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ถ้าหากท่านผู้นำตรงต่อเวลา นั้นอาจจะสำคัญกว่าคำพูดเสียอีก ท่านผู้นำชื่อสัตย์ นั้นเองคืออยู่ให้เห็นว่าเป็นคนดี ชีวิตที่อยู่ให้เห็นและมีความสุข นี่เป็นแบบอย่างจะชัดเจนกว่าสอนให้จำเสียอีก (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2538 : 14 – 17)

วัตถุประสงค์ของจรรยาบรรณ

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต, 2538 : 33 – 39) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของจรรยาบรรณ พอสรุปได้ดังนี้

.... จรรยาบรรณ 15 ข้อ ของข้าราชการจะมีผลต่อเมื่อสังคมของข้าราชการรับทราบ และประชาชนทั่วไปก็รับรู้ด้วย อันนี้เหมือนกับการบัญญัติวินัยของพระสงฆ์ ไม่ใช่อยู่ ๆ พระพุทธเจ้าก็ประกาศใช้ศีล 227 ข้อ ศีลของพระจะต้องทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง การบัญญัติแต่ละข้อมีการประชุมกันก่อนจะบัญญัติขึ้นมาแต่ละครั้งเหมือนกับบัญญัติจรรยาบรรณของข้าราชการ อย่างเช่น ศีลข้อ 2 ห้ามลักทรัพย์ พระลักของตั้งแต่ราคา 5 มาสก (1 บาท) เป็นอาบัติร้ายแรงที่สุดเรียกว่า ปาราชิก การประกาศให้เกิดการยอมรับวินัย หรือจรรยาบรรณของพระสงฆ์นั้นมีองค์ประกอบ 10 ประการด้วยกันคือ

1. สังฆสมุฏฐตา เป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ ทั้งหมู่คณะของสงฆ์และชาวบ้าน เป็นที่ยอมรับว่าดี ใช้ได้ จึงประกาศใช้ ถ้าส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ศีลก็ไม่มีความหมาย ในเรื่องของจรรยาบรรณก็ต้องมีการรณรงค์ให้เกิดการยอมรับ เห็นชอบเหมือนกันจึงจะได้ผลในหมู่ผู้ปฏิบัติ

2. สังฆผาสุตา เพื่อความผาสุกของหมู่คณะ หมายความว่าจรรยาบรรณมีเพื่อให้คนที่อยู่ในหมู่คณะหรือในวิชาชีพเดียวกันมีความสุข เพราะฉะนั้นกฎหรือจรรยาบรรณนั้นสร้างขึ้นมามีต้องถือว่าทุกคนปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปเพื่อความผาสุกของส่วนรวม

3. จรรยาบรรณนั้นมีไว้เพื่อ**นิคคะ** คือสำหรับชมคนดีและเป็นเครื่องอ้างสำหรับผู้ได้ บังคับบัญชาที่จะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งอันไม่ชอบธรรมของผู้บังคับบัญชาอันไม่ชอบธรรม เมื่อมี จรรยาบรรณแล้วหากผู้ได้บังคับบัญชาบอกว่าคุณ "อุ่ม" คนนี้ ผู้ได้บังคับบัญชาก็ไม่ต้องอุ่ม เพราะ ผิดจรรยาบรรณ จรรยาบรรณจะให้โอกาสผู้ได้บังคับบัญชาที่จะขัดคำสั่งอันไม่ถูกต้องของเจ้านาย เพราะมีจรรยาบรรณสำหรับอ้างอิง

4. **ผาสุวิหาร** จรรยาบรรณมีเพื่อพิทักษ์คนดี คนดีจะได้มีกำลังใจ ส่งเสริมคนดีให้มีโอกาส ได้อยู่ในสังคม ที่ว่าสังคมയാແယ่เพราะคนดีท้อแท้จะได้ไม่เกิดขึ้นถ้ามีจรรยาบรรณ และจรรยาบรรณ อันนี้จะเป็นส่วนพิจารณาว่าจะให้ 2 ชั้น เลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง จรรยาบรรณต้องมีส่วนเข้าไปถึง ชั้นนี้ด้วยถึงจะมีผล

5. **สังวร** ป้องกันปัญหาใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นเพราะความไม่มีระเบียบวินัยหรือจรรยา- บรรณ ระบบราชการจะมีระบบการป้องกันตนเอง มีภูมิคุ้มกัน ถ้ามีจรรยาบรรณ

6. **ปฏิมาตะ** เพื่อกำจัดปัญหาในอนาคตที่จะเกิดขึ้น ถ้าคนมีจรรยาบรรณปัญหาก็จะ ไม่เกิด

7. **ปสาทะ** จรรยาบรรณมีเพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาของผู้รับบริการ ประชาชนที่มา รับบริการจะเกิดศรัทธาต่อผู้อยู่ในวิชาชีพ ผู้อยู่ในวิชาชีพก็มีเกียรติมีศักดิ์ศรี

8. **ภยโยภภาพ** จรรยาบรรณทำให้คนมีศรัทธาและเลื่อมใสในระบบราชการอยู่แล้ว มีศรัทธา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความเชื่อมั่นในระบบนี้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป คนที่พอใจอยู่แล้วก็จะพอใจราชการ เพิ่มขึ้น เกียรติศักดิ์ศรีก็เพิ่มมากขึ้น

9. **ฐิติ** เพื่อความอยู่รอดของระบบราชการหรือระบบวิชาชีพนั่นเอง เป็นการพัฒนาแบบ ยั่งยืน การพัฒนาบางอย่างเป็นไปเพื่อทำลายระบบมันเอง เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีจรรยา- บรรณก็ทำลายสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเป็นตัวทำลายมนุษย์ เพราะสร้างอาวุธมาก ๆ อาวุธมาทำลายโลกเรา นี่คือการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ระบบราชการที่โตขึ้นมา ๆ และถ้าสร้าง ปัญหา ในที่สุดสังคมก็บอกว่าไม่ต้องการระบบนี้ ตัวราชการเองก็อยู่ไม่ได้

10. **วินยานุคคะ** การที่เรามีจรรยาบรรณนั้น คือการอนุเคราะห์เรื่องระเบียบวินัย คือ การที่เราประกาศว่า เรื่องวินัยเป็นเรื่องสำคัญเป็นนโยบายของรัฐบาล ต่อไปนี้ท่านนายกรัฐมนตรี ใช้จรรยาบรรณข้าราชการ ธนรงค์กันทั่วประเทศ ผู้บริหารระดับสูงทั่วประเทศไปปรับฟังเรื่อง จรรยาบรรณที่ทำเนียบรัฐบาล แสดงว่าเรื่องจรรยาบรรณเป็นเรื่องสำคัญ การให้รางวัลความดี

ความชอบ ต่อไปก็เอาเรื่องนี้ผสมเข้าไปด้วยนอกจากการพิจารณาความรู้ความสามารถในการทำงาน การเอาใจใส่เรื่องนี้ของผู้ใหญ่ทั้งหลายนั้นจะทำให้ทุกคนเดินไปในทางทิศเดียวกัน เพราะฉะนั้นการพูดถึงจรรยาบรรณบ่อย ๆ จึงเท่ากับเป็นดรชนีชี้ทางให้คนทั่วไปรักษากติกาของสังคม

ถ้าหากเรามีจรรยาบรรณประกาศใช้ขึ้นมาแล้ว เราจะต้องพิจารณาว่าจรรยาบรรณที่เราสร้างขึ้นมามีองค์ประกอบเป็นที่ยอมรับ และมีความเป็นสากลมากแค่ไหนเพียงไร ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีความพยายามที่จะให้เกิดจรรยาบรรณ เรียกว่าหลักราชการมี 10 ประการ คือราชการจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ข้าราชการต้องเป็นคนที่มีความสามารถ ให้คนที่มีความรู้เท่ากัน 2 คน มาทำงานขึ้นเดียวกัน ปรากฏว่าคนหนึ่งทำได้เสร็จเร็วกว่าและดีกว่าอีกคนหนึ่ง แสดงว่าคนที่ทำเสร็จเร็วกว่ามีความสามารถมากกว่า ดีกว่า นี่คือความสามารถ
2. ความเพียร ความขยัน มีความสามารถแล้วจะต้องมีความเพียร คือขยันนำเอาความสามารถนั้นไปทำงาน
3. ความมีไหวพริบ ปฏิภาณ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ไหวพริบปฏิภาณ คือรู้จักสังเกตและลงมือทำโดยไม่ต้องมีใครมาเตือนว่าถึงเวลานี้ควรจะทำอะไร ถึงเวลานั้นควรจะทำอะไร
4. ความรู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าผลอะไรจะตามมา รู้เท่าทันทำให้เกิดการป้องกัน
5. ความซื่อตรงต่อหน้าที่ ข้อนี้ทำให้นึกถึงเรื่องจรรยาบรรณต่อหน่วยงาน
6. ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป ข้อนี้เป็นจรรยาบรรณต่อผู้อื่น
7. ความรู้จักนิสัยคนว่า ผู้ใหญ่ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นคนอย่างไร
8. ความรู้จักผ่อนผัน ถือทางสายกลาง ยืดหยุ่นไม่ตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป
9. ความมีหลักฐาน คือมีหลักฐานทางครอบครัว ทางธุรกิจ ทำให้ไม่เป็นคนหลักลอย
10. ความจงรักภักดี ความมีศรัทธาต่อระบบ ความจงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญ

จรรยาบรรณข้าราชการพลเรือน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ซึ่งทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ความประพฤติ มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของข้าราชการทั้งประเทศ (ยกเว้นข้าราชการครู ข้าราชการในมหาวิทยาลัย ข้าราชการตุลาการ อัยการ) ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณ

ข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2534 ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2537 : 8 – 11)

จรรยาบรรณต่อตนเอง

1. ข้าราชการพลเรือนพึงเป็นผู้มีศีลธรรมอันดี และประพฤติตนให้เหมาะสมกับการเป็นข้าราชการ
2. ข้าราชการพลเรือนพึงใช้วิชาชีพในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ และไม่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ในกรณีที่วิชาชีพใดมีจรรยาวิชาชีพที่กำหนดไว้ ก็พึงปฏิบัติตามจรรยาวิชานั้นด้วย
3. ข้าราชการพลเรือนพึงมีทัศนคติที่ดี และพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทักษะในการทำงาน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นจรรยาบรรณต่อหน่วยงาน
4. ข้าราชการพลเรือนพึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความสุจริตเสมอภาค และปราศจากอคติ
5. ข้าราชการพลเรือนพึงปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถ รอบคอบ รวดเร็ว ชยันหมั่นเพียร ถูกต้องสมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการและประชาชนเป็นสำคัญ
6. ข้าราชการพลเรือนพึงประพฤติตนเป็นผู้ตรงต่อเวลา และใช้เวลาราชการให้เป็นประโยชน์ต่อราชการอย่างเต็มที่
7. ข้าราชการพลเรือนพึงดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างประหยัดคุ้มค่า โดยระมัดระวังมิให้เสียหาย หรือสิ้นเปลืองเยี่ยงวิญญูชนจะพึงปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตน

จรรยาบรรณต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน

8. ข้าราชการพลเรือน พึงมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกลุ่มงานของตน ทั้งในด้านการให้ความคิดเห็น การช่วยทำงาน การแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งการเสนอแนะในสิ่งที่จะเห็นว่าจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนางานในความรับผิดชอบด้วย

9. ข้าราชการพลเรือนซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา พึงดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งในด้านการปฏิบัติงาน ขวัญ กำลังใจ สวัสดิการ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยหลักการและเหตุผลที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

10. ข้าราชการพลเรือนพึงช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ชอบ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในบรรดาผู้ร่วมงานในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

11. ข้าราชการพลเรือนพึงละเว้นจากการนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

จรรยาบรรณต่อประชาชนและสังคม

12. ข้าราชการพลเรือนพึงให้บริการประชาชนอย่างเต็มกำลังความสามารถ ด้วยความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ และใช้กิริยาวาจาสื่อภาพอ่อนโยน เมื่อเห็นว่าเรื่องใดไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนจะต้องปฏิบัติ ควรชี้แจงเหตุผลหรือแนะนำให้ติดต่อไปยังหน่วยงานหรือบุคคลอื่นซึ่งตนทราบว่ามีความอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ต่อไป

13. ข้าราชการพลเรือนพึงประพฤติตนให้เป็นที่เชื่อถือของบุคคลอื่น

14. ข้าราชการพลเรือนที่พึงละเว้นการรับทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ซึ่งมีมูลค่าเกินปกติวิสัยที่วิญญูชนจะให้แก่กันโดยเสน่หาจากผู้มาติดต่อราชการ หรือผู้ซึ่งอาจได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น หากได้รับไว้แล้ว และทราบภายหลังว่าทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้รับไว้มีมูลค่าเกินปกติวิสัย ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาทราบโดยเร็ว เพื่อดำเนินการตามสมควรแก่กรณี

ให้ไว้ ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2537

(ลงชื่อ) นายชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

จรรยาบรรณครู

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 10 – 14) ได้กำหนดขั้นตอนดำเนินงานโครงสร้างจรรยาบรรณครู ๆ ไว้ 3 ขั้นตอนคือ

1. การกำหนดจรรยาบรรณ อันได้แก่ การกำหนดจรรยาบรรณมีอะไรบ้าง ซึ่งดำเนินการโดยการประชุมสมาชิกครูหรือประชุมผู้แทนสมาชิกครูในกรณีที่มีสมาชิกจำนวนมากหรือไม่สะดวกที่จะประชุมกันทั้งหมด

2. การสร้างการยอมรับในจรรยาบรรณ อันได้แก่ ให้สมาชิกทุกคนได้ยอมรับในจรรยาบรรณ เพื่อเป็นแบบแผนที่จะต้องยึดถือ ปฏิบัติ การสร้างการยอมรับในจรรยาบรรณอาจทำได้โดยประชุมแจ้งให้ทราบ การออกเป็นระเบียบ คำสั่ง และการกล่าวคำปฏิญาณ ซึ่งหากจะให้ได้ผลดีแล้วควรจะทำทั้งใน 3 ลักษณะ นั่นก็คือ ออกเป็นระเบียบหรือคำสั่ง การแจ้งให้ทราบทั่วกัน และการให้สมาชิกกล่าวคำปฏิญาณ

3. การส่งเสริมจรรยาบรรณ อันได้แก่ การที่กลุ่มวิชาชีพ (หรือชมรม) หรือหน่วยงานจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติตามจรรยาบรรณ เช่น การควบคุมดูแล และการประเมินจรรยาบรรณ การกำหนดให้รักษาจรรยาบรรณเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประเมินผลการทำงาน

จรรยาบรรณครูที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2506 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา ได้กำหนดระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครูไทยขึ้น

คุรุสภาเป็นองค์กรของครูที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2588

ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้ออกระเบียบจรรยาบรรณสำหรับครูไทย 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เรียกว่า ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ.2506 ดังนี้

1. ครูต้องสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2. ครูต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของครู ให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ ระมัดระวัง รักษาประโยชน์ของสถานศึกษา

3. ครูต้องสุภาพเรียบร้อย เชื่อฟังและไม่แสดงความกระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ห้ามมิให้กระทำข้าม

ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปเป็นผู้สั่งให้ทำ หรือได้รับอนุญาตเป็นพิเศษชั่วคราว

4. ครูต้องอุทิศเวลาของตนให้สถานศึกษา จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานไม่ได้
5. ครูต้องประพฤติตนอยู่ในความสุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม

6. ครูต้องรักษาชื่อเสียงของครู มิให้ขึ้นชื่อว่าประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใดอันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์และชื่อเสียงของครู เช่น ประพฤติตนเป็นค่านเสเพล เสพเครื่องดองของเมาจนไม่อาจครองสติได้ มีหนี้สินรุงรัง หมกมุ่นในการพนัน กระทำผิดอาญา ประพฤติผิดในทางประเวณีต่อบุคคลหรือคู่สมรสของผู้อื่น กระทำหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำอันใด อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ของตน

7. ครูต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลใด
8. ครูต้องถือและปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของสถานศึกษา
9. ครูต้องรักษาความสามัคคีระหว่างครู และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่การงาน
10. ครูต้องรักษาความลับของศิษย์ ผู้ร่วมงาน และสถานศึกษา

ฉบับที่ 2 เรียกว่า ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณตามประเพณีของครู พ.ศ.2506

1. ครูควรมีศรัทธาในอาชีพครูและให้เกียรติแก่ครูด้วยกัน
2. ครูควรบำเพ็ญตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นครู
3. ครูใฝ่ศึกษาหาความรู้ความชำนาญอยู่เสมอ
4. ครูตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
5. ครูควรร่วมกับผู้ปกครองในการอบรม สั่งสอนเด็กอย่างใกล้ชิด
6. ครูควรรู้จักเสียสละและรับผิดชอบในหน้าที่การงานทั้งปวง
7. ครูควรรักษาชื่อเสียงของคณะครู
8. ครูควรรู้จักมัธยัสถ์และพยายามสร้างฐานะของตนเอง
9. ครูควรยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือและไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น
10. ครูควรบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

ในปี พ.ศ.2523 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้นำจรรยาบรรณมาปรับปรุงใหม่ แล้วนำเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำเอาจรรยาบรรณฉบับปรับปรุงมาใช้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ (โกสินทร์ รังสยาพันธ์. 2530 : 39 – 40

หมวดที่ 1 เรื่องอุดมการณ์ของครู

1. ศรัทธาในอาชีพครู อุทิศตนเพื่อศิษย์และการศึกษา
2. ดำรงและเสริมสร้างเกียรติแห่งอาชีพครู
3. บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

หมวดที่ 2 เรื่องเอกลักษณ์ของครู

1. อุดมและรู้จักผ่อนปรนต่อปัญหา สามารถควบคุมอารมณ์ได้ในเวลาและนอกเวลา
สอน
2. รับผิดชอบต่อหน้าที่และต่อตนเอง สามารถร่วมงานเป็นหมู่คณะได้
3. เอาใจใส่ต่อการเรียน ความประพฤติ ความเป็นอยู่และพิจารณาคุณค่าของศิษย์แต่ละ
คนด้วยเหตุผล

4. ใฝ่หาความรู้ ล้ำจรรยาบรรณ ปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ และมีไหวพริบในด้านการ
อบรมสั่งสอน

5. ขยันหมั่นเพียร รู้จักคิดริเริ่ม
6. มีความยุติธรรม และทำให้ศิษย์เกิดความอบอุ่นใจ
7. ดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพครู
8. เป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมและศีลธรรมตามศาสนาที่ตนนับถือ
9. สุขภาพเรียบร้อย ประพฤติสม่ำเสมอเหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์

หมวดที่ 3 เรื่องมาตรฐานการปฏิบัติตนของครู

1. ต้องรักษาความสามัคคี ชื่อเสียงของหมู่คณะและสถานศึกษาที่สังกัดอยู่
2. ต้องไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนา
3. ต้องรักษาชื่อเสียงมิให้ชู้ชื่อน่า ประพฤติชั่ว
4. ไม่ละทิ้งการสอน อุทิศเวลาให้แก่ศิษย์และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ
5. ต้องรักษาความลับของศิษย์ เพื่อนร่วมงานและสถานศึกษา
6. ต้องถือปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมที่ดีของสถานศึกษา

7. ต้องประพฤติปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรมโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์อันมิชอบ

8. ต้องไม่ปิดบังอำพรางหรือบิดเบือนเนื้อหาสาระทางวิชาการ

9. ต้องไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามเพื่อร่วมงานและบุคคลใด เชื้อพียงและไม่กระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งการในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

10. ต้องไม่เบียดบังใช้งานหรือนำผลงานของศิษย์ไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

11. ต้องไม่นำหรือยอมให้นำผลงานวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

12. ต้องไม่นำผลงานของคนอื่นมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน

ส่วนวินัยครูมีลักษณะเป็นทางการมากกว่าจรรยาบรรณ ครูสภาได้วางขึ้นเป็นระเบียบโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 และโดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการเรียกว่า “ระเบียบครูสภา ว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2506”

ในปี พ.ศ. 2526 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในฐานะประธานกรรมการอำนวยการครูสภาได้ประกาศใช้จรรยาบรรณ โดยรวบรวมระเบียบประเพณีของครูดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการครูสภา, 2539 : 25)

1. ความเลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2. ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

3. ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้

4. รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่า เป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสียเกียรติและชื่อเสียงของครู

5. ถือปฏิบัติตามระเบียบและธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

6. ถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่บิดเบือน และบิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมนำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ

7. ให้เกียรติผู้อื่นทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นผลงานของตนเอง และไม่เบียดบังใช้แรงงานหรือนำผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

8. ประพฤติตนในความซื่อสัตย์สุจริตและปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเอง หรือให้ผู้อื่นอันมิชอบ

9. สุภาพ เรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์ของผู้ร่วมงานและของสถานศึกษา

10. รักษาความสามัคคีระหว่างครู และช่วยเหลือกันในหน้าที่

ในปี พ.ศ.2539 ได้มีการปรับปรุงจรรยาบรรณครู พ.ศ.2526 ทั้งนี้เพราะมีข้อความบางตอนขาดความชัดเจน ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ได้ประกาศไว้จรรยาบรรณครูฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2539

จรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539

เพื่อให้เข้าใจตรงกันและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ คณะกรรมการได้อธิบายจรรยาบรรณครูแต่ละข้อ ซึ่งจะนำมากล่าวไว้ในที่นี้ ในส่วนที่จะเป็นประโยชน์แก่ครูทุกคนที่สนใจ ดังนี้

จรรยาบรรณข้อที่ 1 ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า

หมายถึง การตอบสนองความต้องการ ความถนัด ความสนใจของศิษย์อย่างจริงจัง สอดคล้องกับการเคารพ การยอมรับ การเห็นอกเห็นใจต่อสิทธิ์พื้นฐานของศิษย์ รวมทั้งเป็นผลไปสู่การพัฒนาทางด้านอย่างเท่าเทียมกัน

พฤติกรรม

1. **สร้างความรู้สึกรักเป็นมิตร** เป็นที่พึ่งพาและไว้วางใจของศิษย์ทุกคน เช่น

- ให้ความเป็นกันเอง สนทนาได้ถามทุกข้อสงสัยของศิษย์
- รับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือศิษย์
- ร่วมทำกิจกรรมกับศิษย์ตามความเหมาะสม

2. **ตอบสนองข้อเสนอและการกระทำของศิษย์ในทางสร้างสรรค์ตามสภาพความต้องการและศักยภาพของศิษย์ทุกคน** เช่น

- สนใจคำถามและคำตอบของศิษย์ทุกคน
- ให้โอกาสศิษย์ได้แสดงออกตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล
- ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของศิษย์
- รับผิดชอบของศิษย์เกี่ยวกับการเรียนรู้ก่อนงานอื่น ๆ ฯลฯ

3. เสนอและแนะแนวทางการพัฒนาของศิษย์ทุกคนตามความถนัด ความสนใจ และศักยภาพของศิษย์ เช่น

- มอบหมายงานตามความถนัด
- จัดกิจกรรมหลากหลายตามความแตกต่างของบุคคลให้ได้ ได้รับความสำเร็จเป็นระยะ ๆ
- แนะนำแนวทางที่ถูกให้แก่ศิษย์
- ปรึกษาหารือกับครู ผู้ปกครอง เพื่อนักเรียน เพื่อหาสาเหตุและวิธีแก้ปัญหาของศิษย์

4. แสดงผลงานที่ภูมิใจของศิษย์ทุกคน ทั้งในและนอกสถานที่ เช่น

- ตรวจผลงานของศิษย์แต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ
- ประกาศและเผยแพร่ผลงานของศิษย์ที่ประสบความสำเร็จทั้งในห้องเรียนและที่อื่น ๆ

จรรยาบรรณข้อที่ 2 ครูต้องอบรมสั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

คำอธิบาย หมายถึง การดำเนินงานตั้งแต่เลือกกำหนดกิจกรรมการเรียนที่มุ่งหวังผลต่อการพัฒนาในตัวศิษย์อย่างแท้จริง จัดให้ศิษย์มีความรับผิดชอบ เป็นเจ้าของการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลร่วมกับศิษย์ จากผลการเรียนและการเพิ่มพูนการเรียนรู้ภายหลังบทเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ศิษย์ทุกคนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละคนตลอดไป

พฤติกรรม

1. อบรม สั่งสอน ฝึกฝนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์อย่างมุ่งมั่นและตั้งใจ เช่น

EF 205

143

EF 205

143

มุ่งมั่นและตั้งใจ เช่น

- สอนเต็มเวลา ไม่ใช่เวลาไปหาผลประโยชน์ส่วนตัว
- เอาใจใส่ อบรม สั่งสอนศิษย์ให้เกิดทักษะในการปฏิบัติงาน
- อุทิศเวลาเพื่อพัฒนาศิษย์ตามความจำเป็นและเหมาะสม
- ไม่ละทิ้งชั้นเรียนหรือขาดการสอน ฯลฯ

2. อบรม สั่งสอน ฝึกฝนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์อย่างเต็มศักยภาพ เช่น

- เลือกใช้วิธีการหลากหลายในการสอนให้เหมาะกับสภาพของศิษย์
- สอนเต็มความสามารถ และเต็มใจสอน
- ให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง
- เปิดโอกาสให้ศิษย์ได้ฝึกปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ
- กำหนดเป้าหมายที่ท้าทายและพัฒนา
- ลงมือจัด เลือกกิจกรรมที่นำผลสำเร็จจริง
- ภูมิใจ ชมเมื่อศิษย์พัฒนา
- ประเมิน ปรับปรุงให้ได้ผลดีขึ้น ฯลฯ

3. อบรม สั่งสอน ฝึกฝน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เช่น

- สอนโดยไม่ปิดป้องหรือปิดบังอำพราง
- อบรมสั่งสอนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
- มอบหมายงานและตรวจผลงานด้วยความยุติธรรม ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 3 ครูต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

คำอธิบาย หมายถึง การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอของครูที่ศิษย์สามารถรับรู้ได้เอง และเป็นการแสดงที่เป็นไปตามมาตรฐานแห่งพฤติกรรมระดับสูงตามค่านิยม คุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม

พฤติกรรม

1. ตระหนักว่า พฤติกรรมการแสดงออกของครูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของศิษย์อยู่เสมอ เช่น

- ระมัดระวังในการกระทำ และการพูดของตนเองอยู่เสมอ
- ไม่โกรธง่ายหรือแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวต่อหน้าศิษย์
- มองโลกในแง่ดี ฯลฯ

2. พุดจาสุภาพและสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับศิษย์และสังคม เช่น

- ไม่พูดคำหยาบหรือก้าวร้าว
- ไม่นินทาหรือพุดจาใส่เสียด
- พุดชมเชยให้กำลังใจศิษย์ด้วยความจริงใจ ฯลฯ

3. กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับคำสอนของตนและวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม เช่น

- ปฏิบัติตนให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดีอยู่เสมอ
- แต่งกายสะอาด สุภาพ เรียบร้อยอยู่เสมอและเหมาะกับกาลเทศะ
- แสดงกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยอยู่เสมอ
- ตรงต่อเวลา
- แสดงออกซึ่งนิสัยที่ดีในการประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน สามัคคี มีวินัย
- รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 4 ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์

คำอธิบาย หมายถึง การตอบสนองโดยไม่ทำสิ่งที่เป็นผลทางลบ หรือทางไม่ดีต่อศิษย์ ถ้า การลงโทษหรือให้รางวัลแล้วทำให้พฤติกรรมที่ดึลดลง หรือเป็นการเพิ่มพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ก็ควรละเว้นเสีย

พฤติกรรมที่สำคัญ

1. ละเว้นการกระทำที่ทำให้ศิษย์เกิดการกระทบกระเทือนใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของศิษย์ เช่น

- ไม่นำปมด้อยของศิษย์มาล้อเลียน
- ไม่ประจานศิษย์
- ไม่พุดจาหรือกระทำสิ่งใดที่เป็นการซ้ำเติมปัญหาหรือข้อบกพร่องของศิษย์
- ไม่นำความเครียดมาระบายกับศิษย์ ไม่ว่าด้วยคำพุด หรือสีหน้าท่าทาง

- ไม่เปรียบเทียบฐานะความเป็นอยู่ของศิษย์
 - ไม่ลงโทษศิษย์เกินกว่าเหตุ
2. ละเว้นการกระทำที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายของศิษย์ เช่น
- ไม่ทำร้ายร่างกายศิษย์
 - ไม่ลงโทษศิษย์เกินกว่าระเบียบกำหนด
 - ไม่จัดหรือปล่อยให้ศิษย์เล่นกีฬาหนักเกินไปจนเป็นอันตรายแก่ศิษย์
 - ไม่ใช้ศิษย์ทำงานเกินกำลังความสามารถ ฯลฯ

3. ละเว้นการกระทำที่สกัดกั้นพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของศิษย์ เช่น

- ไม่ตัดสินคำตอบถูกผิดโดยยึดคำตอบของครู
- ไม่ดูต่ำซ้ำเติมศิษย์ที่เรียนช้า
- ไม่ขัดขวางโอกาสให้ศิษย์ได้แสดงออกทางสร้างสรรค์
- ไม่ตั้งฉายาในทางลบให้แก่ศิษย์

จรรยาบรรณข้อที่ 5 ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ คำอธิบาย หมายถึง การไม่กระทำการใด ๆ ที่จะได้มาซึ่งผลตอบแทนเกินสิทธิที่พึงได้จากการปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบตลปกติ

พฤติกรรม

1. ไม่รับหรือแสวงหาอามิสสินจ้าง คือ ผลประโยชน์อันมิควรจากศิษย์ เช่น
 - ไม่หารายได้จากการนำสินค้ามาขายให้ศิษย์
 - ไม่ตัดสินผลงานหรือผลการเรียน โดยมีสิ่งแลกเปลี่ยน
 - ไม่บังคับหรือสร้างเงื่อนไขให้ศิษย์มาเรียนพิเศษเพื่อหารายได้ ฯลฯ
2. ไม่ใช้ศิษย์เป็นเครื่องมือหาประโยชน์ให้กับตนโดยมิชอบด้านกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือความรู้สึกของสังคม เช่น
 - ไม่นำผลงานของศิษย์ไปแสวงหากำไรส่วนตัว
 - ไม่ใช้แรงงานของศิษย์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว
 - ไม่ใช้หรือจ้างวานศิษย์ไปทำสิ่งผิดกฎหมาย ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 6 ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และ วิชาชีพ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

คำอธิบาย หมายถึง การใฝ่รู้ ศึกษา ค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี สามารถพัฒนามุขลักษณะและวิชาชีพ

พฤติกรรม

1. ใฝ่ใจศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับวิชาชีพอยู่เสมอ เช่น
 - 1) หาความรู้จากเอกสาร ตำราและสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ
 - 2) จัดทำและเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ตามโอกาส
 - 3) เข้าร่วมประชุม อบรมสัมมนา ฟังการบรรยาย หรืออภิปรายทางวิชาการ ฯลฯ
2. มีความรอบรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ สามารถนำมาวิเคราะห์กำหนดเป้าหมาย แนวทางพัฒนาตนเองและวิชาชีพ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การอาชีพและเทคโนโลยี เช่น
 - นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ประกอบการเรียนการสอน
 - ติดตามข่าวสาร เหตุการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอยู่เสมอ
 - วางแผนพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ฯลฯ
3. การแสดงออกทางร่างกาย กิริยา วาจา อย่างสง่างาม เหมาะสมกับกาลเทศะ เช่น
 - รักษาสุขภาพปรับปรุงบุคลิกภาพอยู่เสมอ
 - มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 - แต่งกายสะอาด เหมาะสมกับกาลเทศะและทันสมัย
 - มีความกระตือรือร้น ใฝ่ต่อความรู้ลึกของสังคม ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 7 ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร วิชาชีพครู

คำอธิบาย หมายถึง การแสดงออกด้วยการชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครู ด้วยตระหนักว่า อาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม ครูพึงปฏิบัติตนด้วยความเต็มใจ รวมทั้งปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์กรวิชาชีพครู

พฤติกรรม

1. เชื่อมมั่น ชื่นชม ภูมิใจในการเป็นครู ให้ความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม เช่น
 - ชื่นชมในเกียรติและรางวัลที่ได้รับ และรักษาไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย
 - ยกย่องชมเชยเพื่อนครูที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับการสอน
 - เผยแพร่ผลสำเร็จของตนและเพื่อนครู
 - แสดงตนว่าเป็นครูอย่างภาคภูมิใจ
2. เป็นสมาชิกวิชาชีพครู และสนับสนุน หรือเข้าร่วม หรือเป็นผู้นำในกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพครู เช่น
 - ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อกำหนดขององค์กร
 - ร่วมกิจกรรมที่องค์กรจัด
 - เป็นกรรมการหรือคณะทำงานขององค์กร ฯลฯ
3. ปกป้องเกียรติภูมิของครูและองค์กรวิชาชีพครู เช่น
 - เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานของครูและองค์กรวิชาชีพครู
 - เมื่อมีผู้เข้าใจผิดเกี่ยวกับวงการวิชาชีพครูก็ชี้แจงทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 8 ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์

คำอธิบาย หมายถึง การให้ความร่วมมือ แนะนำ ปกป้อง ช่วยเหลือแก่เพื่อนครู ทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และการงานตามโอกาสอย่างเหมาะสม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง วิธีปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

พฤติกรรม

1. ให้ความร่วมมือ แนะนำ ปกป้องแก่เพื่อนครูในโอกาสและความเหมาะสม เช่น
 - ให้คำปรึกษาการจัดทำผลงานทางวิชาการ
 - ให้คำแนะนำการผลิตสื่อการเรียนการสอน ฯลฯ
2. ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์สิ่งของแก่เพื่อนครูตามโอกาสและความเหมาะสม เช่น
 - ร่วมงานกุศล

- ช่วยทรัพย์สินเมื่อเพื่อนครูเดือดร้อน
- จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฯลฯ

3. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางวิธีการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เช่น

- แนะนำแนวทางการป้องกันและกำจัดมลพิษ
- ร่วมกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน ฯลฯ

จรรยาบรรณข้อที่ 9 ครูพึงประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

คำอธิบาย หมายถึง การริเริ่มดำเนินกิจกรรม สนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ไทย โดยรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ เลือกสรร ปฏิบัติตนและเผยแพร่ศิลปะ ประเพณี ดนตรี กีฬา การละเล่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ฯลฯ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การดำรงชีวิต และ สังคม

พฤติกรรม

1. รวบรวมข้อมูลและเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เหมาะสมมาใช้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น

- เชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร
- นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอน
- นำศิษย์ไปศึกษาในแหล่งวิทยาการชุมชน ฯลฯ

2. เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการ เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นและวัฒนธรรม เช่น

- ฝึกการละเล่นท้องถิ่นให้แก่ศิษย์
- จัดตั้งชมรม สนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- จัดทำพิพิธภัณฑ์ในสถานศึกษา ฯลฯ

3. สนับสนุนส่งเสริม เผยแพร่ และร่วมกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของ ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น

- รณรงค์การใช้สินค้าพื้นเมือง

- เผยแพร่การแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น

4. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำผลมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น

- ศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ดำเนินความเชื่อถือ
- นำผลการศึกษา วิเคราะห์มาใช้ในการเรียนการสอน

ครูจึงควรศึกษาจรรยาบรรณของครูให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในแต่ละข้อเพื่อการปฏิบัติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณครูจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในอาชีพครูและเป็นบุคคลที่สมควรแก่การเป็นปูชนียบุคคลตามความคาดหวังของสังคมผู้ประกอบอาชีพครู (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 44 – 57)

จรรยาบรรณก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ในการทำงานแต่ละสายอาชีพ ดังนี้

1. จรรยาบรรณก่อให้เกิดความเชื่อถือ
2. จรรยาบรรณก่อให้เกิดความทุ่มเทอุทิศตนให้แก่งาน
3. จรรยาบรรณก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อตนเองและต่อหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่
4. จรรยาบรรณก่อให้เกิดการลดหย่อนทางตัวบทกฎหมาย
5. จรรยาบรรณก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข
6. จรรยาบรรณช่วยควบคุมมาตรฐาน รับประกันคุณภาพ และประเมินความถูกต้องในการประกอบอาชีพ
7. จรรยาบรรณช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพ และผู้ผลิตสินค้า
8. จรรยาบรรณช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาการฉ้อฉล คดโกง ปลอมปน เอาเปรียบ เห็นแก่ตัว และมักได้ ความใจแคบและไม่ยอมเสียสละ ฯลฯ
9. จรรยาบรรณช่วยทำหน้าที่พิทักษ์ตามกฎหมายสำหรับผู้ประกอบอาชีพ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

1. จรรยาบรรณก่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา ครูอาจารย์ ผู้บริหารการศึกษาที่มีจรรยาบรรณดี ย่อมเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ รักษามาตรฐานจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของนักการศึกษา มีความเป็นครูอยู่ในหัวใจ ไม่ประพฤติตนนอกกรอบนอกนอกรอย นอกมาตรฐานจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

ของตน ก็ย่อมจะได้รับความเคารพนับถือ ได้รับการยกย่อง ประชาชนทั่วไปไม่มีความศรัทธาต่อตัวเขา เป็นอย่างยิ่ง ก็จะกลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงหอมหวลทวนลม เป็นคนตีประเภทตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

2. จรรยาบรรณก่อให้เกิดการทุ่มเทอุทิศตนให้แก่งานอย่างเต็มที่ ผู้ที่มีจรรยาบรรณสูง ย่อมจะปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชา ผู้รับบริการ (นักเรียน ผู้ปกครอง) เป็นอย่างดี มนุษยธรรม เทียงธรรม มีความเมตตากรุณา ผู้ที่สามารถประพฤติตนเยี่ยงนี้ได้ ย่อมเป็นที่รักของบุคคลรอบข้าง ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความศรัทธาต่อตัวเขา ต่อหน่วยงาน มีทัศนคติที่ดีต่องาน มีขวัญและกำลังใจดี มีความสุขในการทำงาน ยิ่งอยากยิ่งจะทุ่มเทอุทิศตนให้แก่งานอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย และชื่นใจหายเหนื่อยเมื่อทำดีแล้วได้รับผลดีตอบสนอง เมื่อผู้บังคับบัญชาประเมินผลงานอย่างเที่ยงธรรม บริหารงานด้วยระบบคุณธรรมอย่างแท้จริง

3. จรรยาบรรณก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี โดยทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียนมักจะไว้ใจโรงเรียนที่มีผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์ ที่เป็นผู้มีชื่อเสียงดี เป็นคนซื่อสัตย์ ไว้วางใจได้ มีความประพฤติดี ไม่มีชื่อเสียงหายในเรื่องเงินทอง ชู้สาว การที่ผู้บริหารการศึกษา ครูอาจารย์ เป็นผู้มีจรรยาบรรณ และโรงเรียนนั้นมีแต่ผู้บริหารที่มีจรรยาบรรณดีสืบทอดกันมาหลายช่วงระยะเวลา ก็ย่อมทำให้ภาพลักษณ์ของโรงเรียนนั้นเป็นที่น่านิยมยกย่อง ได้รับความชมเชยจากคนทั่วไป มีชื่อเสียงดี ผู้ปกครองนิยมส่งลูกหลานเข้ามาเรียน ภาพลักษณ์นี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ที่แต่ละองค์กรจะต้องธำรงรักษาไว้ให้ได้ การทำดีนั้นกระทำได้ยาก ชื่อเสียงที่ดีนั้นจะต้องใช้เวลายาวนานสั่งสมเอาไว้ แต่เมื่อไรก็ตามที่มีผู้ไร้จรรยาบรรณ หรือขาดศีลธรรมประจำใจเข้ามาบริหารงานแล้ว มีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ชื่อเสียงที่ดีงามนั้นก็เลยละลายหายไปในช่วงพริบตา

4. จรรยาบรรณก่อให้เกิดการลดหย่อนทางกฎหมาย โรงเรียนใดที่มีประวัติทางจรรยาบรรณงดงาม เมื่อพลาดพลั้งไปมีคดีความกับบุคคลอื่น หรือหน่วยงานอื่น ๆ ก็ย่อมจะได้รับความเห็นอกเห็นใจ อาจจะได้รับการพิจารณาว่าไม่มีเจตนา ย่อมได้รับข้อลดหย่อนในบทลงโทษ

5. จรรยาบรรณก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องร่วมทำงานอยู่ด้วยกัน ต่างก็มีศีลธรรม จริยธรรม มีจรรยาบรรณอันดีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้าตึก ครูอาจารย์ บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง ที่ต่างฝ่ายต่างก็ประพฤติดีต่อกัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน ให้เกียรติเคารพยกย่องนับถือในกันและกัน ก็ย่อมเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น

สบายใจ มีมิตรจิตมิตรใจต่อกัน ไม่มีปัญหาบาดใจเกิดขึ้น หากเมื่อเกิดปัญหา ก็ร่วมมือกันแก้ไข ปัญหาด้วยปัญญา การทำงานอย่างมีจรรยาบรรณต่อตนเอง ต่อกันและกัน และต่อวิชาชีพ จึงเป็นวิถีการทำงานที่เป็นสุขอย่างยิ่ง ความเครียดใด ๆ ก็มักจะไม่มากล้ำกราย หรือหากจะมีความเครียดอยู่บ้าง ก็มักจะเป็นความเครียดอันเกิดจากภาระหนักของงานที่ปฏิบัติมันเอง แต่การหนักเรื่องงานนั้น ไม่น่าหนักใจเท่ากับหนักเรื่องที่คนไม่มีความจริงใจต่อกัน มีแต่การแก่งแย่งแข่งดี อิจฉาริษยา ที่คอยแต่จะนินทาว่าร้าย เอาวัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

6. จรรยาบรรณช่วยควบคุมมาตรฐาน รับประกันคุณภาพ และปริมาณที่ถูกต้อง ในการประกอบอาชีพ การมีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ทำให้ต้องดูแลควบคุมการผลิตให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ไม่มีการปลอมแปลงหรือลดมาตรฐานให้ต่ำลง สำหรับการผลิตรายงาน ด้านการให้บริการ ก็ต้องรักษามาตรฐานคุณภาพของงานนั้นไว้ให้อยู่ในระดับสูงจนเป็นที่ยอมรับได้ หรือสูงในระดับที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการเป็นอย่างดียิ่งเสมอ

7. จรรยาบรรณช่วยควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพและผู้ผลิตสินค้า จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพที่สมาคมองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ได้กำหนดขึ้นไว้อย่างเข้มงวดนั้น ทำให้ผู้ให้บริการต้องระมัดระวังอย่างเต็มที่ ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์แห่งจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้น อย่างเคร่งครัด หากผู้ใด องค์กรสมาคมใดหลักเลียง ไม่ยอมประพฤติตามกฎหมายเกณฑ์แห่งจรรยาบรรณนั้น ก็จะได้รับ การดำเนินคดีจน ว่ากล่าวตักเตือน หรือลงโทษลงทัณฑ์ตามโทษานุโทษ เพื่อให้ เช็ดหลาบ และเป็นเยี่ยงอย่างมิให้องค์กร หน่วยงาน บุคคลอื่น ๆ เลียนแบบได้อีกต่อไป การมี จรรยาบรรณวิชาชีพกำหนดไว้แน่นอนชัดเจน ทำให้ผู้ประกอบการต้องพลอยมีจริยธรรมและจรรยาบรรณดียิ่งขึ้นโดยอัตโนมัติ เนื่องจากเกรงไปว่า หากไม่ประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณนั้นแล้ว จะต้องถูกบอยคอต อาจจะถูกกีดกัน และให้ออกไปจากแวดวงวิชาชีพนั้น ๆ หรือถูกขึ้นบัญชีเป็น “แกะดำ” แห่งวงการนั้น ๆ ไปเลย

8. จรรยาบรรณช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาการคดโกง ข้อฉล ปลอมปน เอาวัดเอาเปรียบ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ มั่งง่าย ใจแคบ ไม่เสียสละ เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ ต่างก็มีความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพของตน ไม่คดโกง ไม่ปลอมปน ไม่ลอกเลียน ไม่หลอกลวงผู้บริโภค การค้าขายก็ย่อมดำเนินไปแบบซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ทำให้ต่างฝ่ายก็มีความพึงพอใจ เป็นลูกค้า เป็นคู่ค้าที่ดีต่อกัน ทำให้มีสัมพันธภาพที่มั่นคงยืนยาว ให้เกียรติ เคารพนับถือ และไว้วางใจในกัน และกัน จึงมักไม่มีเหตุการณ์ฟ้องร้อง หรือทำร้ายร่างกาย หรือฆ่าฟันกันให้ถึงแก่ชีวิตเนื่องจากถูก

ข้อโกง เท่าที่เป็นอยู่ประเทศไทยเรามีปัญหาค่อนข้างมากในเรื่องการขาดแคลนจริยธรรมและจรรยาบรรณในเชิงธุรกิจ มีการปลอมปนสินค้ากันมาก เช่น ส่งออกกากมันสำปะหลัง ก็ใส่ทรายเข้าไปด้วยเพื่อเพิ่มน้ำหนัก ส่งออกทุเรียนเป็นผล ๆ ก็ปลอมปนทุเรียนที่ยังไม่แก่จัด คุณภาพไม่ถึงระดับที่จะส่งออกได้เข้าไปด้วย เจ้าของร้านขายเครื่องประดับจำพวกเพชรพลอยอัญมณีต่าง ๆ ก็หลอกหลวงลูกค้า ด้วยการเอาอัญมณีปลอมราคาถูกขายให้ โดยบอกว่าเป็นของดี ราคาแพง และออกใบรับประกันให้ด้วย ลูกค้านั้นเมื่อกลับไปถึงประเทศของตน ให้ร้านค้าทางนั้นตรวจสอบแล้วพบว่าสินค้าปลอมทั้งสิ้น การกระทำเช่นนี้ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่ประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง

9. จรรยาบรรณช่วยทำหน้าที่พิทักษ์ตามกฎหมายสำหรับผู้ประกอบอาชีพ ไม่เป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เมื่อมีการระแวงระวังเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพกันอย่างแข็งขัน มิให้ผู้ไม่หวังดีพ้อค้าปลอมปน นักธุรกิจจอมปลอมเข้ามาทำให้วงการค้านั้นเสียหายได้ ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพที่มีความซื่อสัตย์สุจริตอย่างแท้จริงได้รับการคุ้มครองป้องกัน ทำให้สามารถติดต่อค้าขายทั้งในประเทศและต่างประเทศได้อย่างสะดวกใจ ชื่อเสียงดีงามไม่มีต่างพร้อย ได้รับความเชื่อถือ นิยมยกย่องจากคู่ค้า และผู้รับบริการ ทำให้ได้รับความสุขจากการประกอบอาชีพนั้นๆ อย่างสมบูรณ์เต็มที่ สมดังคำกล่าวที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” นั้นเอง (ไชย ณ พล, 2536 : 54 – 55 ฉลอง มาปริดา, 2537 : 23 อ่างถึงในปรัชญา กล้าผจญ, 2544 : 233 – 236)

3.5 คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพครู

พกา สัตยธรรม (2544 : 389 – 401) ได้สรุปคุณธรรมที่ครูพึงปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวด ได้แก่

- คุณธรรมพื้นฐาน
- คุณธรรมที่พึงปฏิบัติเพื่อความเจริญส่วนตน
- คุณธรรมเพื่อความเจริญของส่วนรวม
- คุณธรรมเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน
- คุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในอาชีพครู

คุณธรรมพื้นฐาน

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
<p>1. ศิลหัตถ์ หรือเบญจศิลป์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิมิตศิลป์</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัง สมာதியามิ เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป 2. อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปทัง สมาதியามิ เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการแห่งขโมย 3. กามะ สุมิฉา จารา เวรมณี สิกขาปทัง สมาதியามิ เว้นจากประพฤตินิโคตในกาม 4. มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทัง สมาதியามิ เว้นจากการพูดปด 5. สุราเมรยมัชชปมา ทัญฐานา เวรมณี สิกขาปทัง สมาதியามิ เว้นจากสิ่งมีนเมา ยาเสพติดทุกชนิด <p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เมตตา กรุณา ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและพ้นทุกข์ เมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ 2. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ มีอาชีพสุจริต 3. กามสังวรณํ สำรวมในรักเดียวใจเดียว 4. ความซื่อสัตย์สุจริต มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง 5. ความมีสติสัมปชัญญะ คือการรู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ รู้ว่าได้ทำอะไรมาในอดีต และจะทำอะไรในอนาคต ไม่ทำชั่ว สติ คือความระลึกได้ <p>สัมปชัญญะ คือ การรู้ตัวที่กำลังทำอะไรอยู่</p>
<p>2. เบญจธรรม</p>	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เมตตา กรุณา ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและพ้นทุกข์ เมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ 2. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ มีอาชีพสุจริต 3. กามสังวรณํ สำรวมในรักเดียวใจเดียว 4. ความซื่อสัตย์สุจริต มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง 5. ความมีสติสัมปชัญญะ คือการรู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ รู้ว่าได้ทำอะไรมาในอดีต และจะทำอะไรในอนาคต ไม่ทำชั่ว สติ คือความระลึกได้ <p>สัมปชัญญะ คือ การรู้ตัวที่กำลังทำอะไรอยู่</p>
<p>3. กุศลกรรมบท 10</p> <p>กายกรรม 3</p>	<p>ประกอบด้วย</p> <p>ทางบุญที่ควรทำ 10 ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป 2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ คือ ขโมย 3. กามะ สุมิฉา จารา เวรมณี เว้นจากการประพฤตินิโคตในกาม

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
วจีกรรม 4	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> มุสาวาทา เวมณี เว้นจากการพูดเท็จ ปิสุณาย วาจาเย เวมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด ผรุสสาย วาจาเย เวมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ สัมผัปปลาปา เวมณี เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ
มโนกรรม 3	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> อนภิชญา ไมโลภอยากได้ของเขา อพยาบาท ไมพยาบาทปองร้ายเขา สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติเพื่อความเจริญส่วนตน

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
1. ฆราวาสธรรม 4	<p>ธรรมของผู้ครองเรือน ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> สัจจะ ซื่อสัตย์ต่อกันและต่อหน้าที่ ทมะ รู้จักข่มจิตของตนให้เข้มแข็ง ขันติ อดทน อดกลั้น สัปปริสธรรม 7 จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน เสียสละ
2. สัปปริสธรรม 7	<p>ธรรมของสัตว์บุรุษ ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> อหิมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ อตัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่าสุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
<p>3. สัจจริตธรรม 7 (อีกแบบหนึ่ง)</p>	<p>3. อัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตนว่า เราว่าโดย ชาติ ตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรมเพียงเท่านั้นฯ แล้วประพฤติตนให้สมควรแก่ที่เป็นอยู่อย่างไร</p>
	<p>4. มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้ประมาณในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควร</p>
	<p>5. กาลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควรในอันประกอบกิจนั้น ๆ</p>
	<p>6. ปริสัจญูตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน และกิจการที่จะต้องประพฤติต่อประชุมชนนั้น ๆ ว่า หมู่นี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจการอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ เป็นต้น</p>
	<p>7. ปุคัลัญญูตา รู้จักบุคคล ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่า ผู้นี้เป็นคนดีควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดีไม่ควรคบ รู้ว่าเขาเป็นใคร</p>
	<p>1. สัตบุรุษประกอบด้วย 7 ประการ คือ มีศรัทธา มีความละเอียดต่อบาป มีความกลัวต่อบาป เป็นคนได้ยินได้ฟังมาก เป็นคนมีความเพียร เป็นคนมีสติมั่นคง เป็นคนมีปัญญา</p>
	<p>2. จะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ๆ ก็ไม่ปรึกษาเพื่อจะเบียดเบียนตนและผู้อื่น</p>
	<p>3. จะคิดสิ่งใดก็ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนและผู้อื่น</p>
	<p>4. จะพูดสิ่งใดก็ไม่พูดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น</p>
	<p>5. จะทำสิ่งใดก็ไม่ทำเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น</p>
<p>6. มีความเห็นชอบ มีความเห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น</p> <p>7. ให้ทานโดยเคารพ คือ เอื้อเฟื้อแก่ของที่ตัวให้ และผู้รับทานนั้น ไม่ทำอาการดุจทิ้งเสีย</p>	

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
<p>4. พละ 5 คือ ธรรมที่เป็นกำลัง 5 หรืออินทรีย์ 5 ก็เรียกเพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน</p>	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สัทธา ความเชื่อ 2. วิริยะ ความเพียร 3. สติ ความระลึกได้ 4. สมาธิ ความตั้งใจมั่น 5. ปัญญา ความรอบรู้
<p>5. มงคล 38</p>	<p>ประกอบด้วย</p> <p>มงคลหมวดที่ 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อเสวนา จ พาลานํ ไม่คบคนพาล 2. ปณฺชิตานญฺ จ เสวนา คบบัณฑิต 3. ปุชา จ ปุชฌิยานํ บูชาคนที่ควรบูชา <p>มงคลหมวดที่ 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. ปฏฺฐูปเทสวาโส จ อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม 5. ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา เป็นผู้มียุอันทำไว้แต่ปางก่อน 6. อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ ตั้งตนชอบ <p>มงคลหมวดที่ 3</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. พานุสจฺจญฺ จ เป็นพหูสูต 8. สิปปญฺ จ มีศิลปะในการดำรงชีวิต 9. วินโย จ สุสิกฺขิตอ มีวินัยอันดีฝึกดีแล้ว 10. สุภาสิตา จ ยา วาจา มีวาจาสุภาสิต <p>มงคลหมวดที่ 4</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. มาตาปิตุขุปฏฺฐานํ การบำรุงเลี้ยงบิดามารดา 12. ปุตฺต สังกโห เลี้ยงดูบุตร 13. ทารุสฺต สังกโห สงเคราะห์คู่ครอง 14. อนาถุลา จ กมนฺนตา การงานไม่คั่งค้าง

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
5. มงคล 38 (ต่อ)	มงคลหมวดที่ 5
	15. ทานญ จ บำเพ็ญทาน
	16. ธมฺมจริยา จ ประพฤติธรรม
	17. ญาคกานญ จ สงคโท สงเคราะห์ญาติ
	18. อนวชฺชานี กมฺมานิ ทำงานไม่มีโทษ
	19. อารตี วิรตี ปาปา งดเว้นการทำบาป
	20. มชฺชปานา จ สญฺญโม เว้นการดื่ม
	21. อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ ไม่ประมาทในธรรม
	มงคลหมวดที่ 7
	22. คารโว จ มีความเคารพ
	23. นิวาโต จ มีความอ่อนน้อม
	24. สนฺ ตฺยฐี จ มีความสันโดษ
	25. กตญฺญตา มีความกตัญญู
	26. กาเลน ธมฺมสุสฺวนํ พังธรรมตามกาล
	มงคลหมวดที่ 8
	27. ขนฺตี จ มีความอดทน
	28. โสวจฺสุตฺตา เป็นผู้ว่าง่าย
	29. สมมานญ จ ทสฺสนํ ได้พบเห็นสมณะ
	30. กาเลน ธมฺมสุสฺวากฺขฺยา สนทนาธรรมตามกาล
	มงคลหมวดที่ 9
	31. ตโป จ บำเพ็ญตบะ
	32. พุรฺหมฺจริยญฺ จ ประพฤติพรหมจรรย์
	33. อริยสฺจฺจาน ทสฺสนํ เห็นอริยสัจ
	34. นิพฺพานํ สจฺฉิกิริยา จ ทำนิพพานให้แจ้ง

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
5. มงคล 38 (ต่อ)	มงคลหมวดที่ 10 35. บุญสูงสุด โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมปติ จิตฺตํ หันฺโหว 36. อโสกํ จิตฺตํ ไร่ไคร้ 37. วิรุฬฺหํ จิตฺตํ ปราศจากธุลี 38. เขมํ จิตฺตํ เขม

คุณธรรมเพื่อความเจริญของส่วนรวม

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
1. พรหมวิหาร 4	ประกอบด้วย 1. เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข 2. กรุณา ความสงสารช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข 4. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง การวางเฉย
2. สังคหวัตถุ 4	ประกอบด้วย 1. ทาน การให้ 2. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน 3. อัตตจริยา การทำประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตา การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย
3. นาดกรณธรรม 10	ประกอบด้วย 1. ศีล การเป็นผู้มีระเบียบวินัย 2. พานุสัจจะ เป็นผู้ศึกษามาก 3. กัลยาณมิตรตตา การรู้จักคบคนดี 4. โสวัสสตา เป็นคนอ่านหนังสือง่าย มีเหตุผล 5. กิงกรณียเยสุ ทักขตา ขวนขวายช่วยกิจการของหมู่คณะ 6. ธรรมกามตา เป็นผู้ใฝ่ในธรรม 7. วิริยารัมภะ มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
4. สาราณียธรรม	8. สันตญฺฐี มีสันโดษ มีความพอดี 9. สติ มีการระลึกได้มั่นคง 10. ปัญญา มีความสามารถในการคิด ประกอบด้วย 1. เมตตา กายธรรม ประพฤติต่อกันด้วยความรัก 2. เมตตา วจีกรรม พูดกันด้วยความปรารถนาดี เมตตา มโนกรรม คิดถึงกันด้วยความสงสาร รักใคร่ 3. สีสสามัญญตา ประพฤติตนเป็นคนดี 4. ทิฏฐสามัญญตา ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตนฝ่ายเดียว สามารถปรับความคิดของตนให้เข้ากับผู้อื่นได้ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
5. หิริโอตตปปะ	ประกอบด้วย 1. หิริ ความละอายที่จะทำผิด ทำชั่ว 2. โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อการทำบาป

คุณธรรมเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
1. อธิปไตย	ประกอบด้วย 1. ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ในการทำงาน 2. วิริยะ ความพากเพียร 3. จิตตะ ความเอาใจใส่ในการทำงาน 4. วิมังสา ความคิดไตร่ตรอง

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
2. อธิษฐาน 4	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญญา ความเฉลียวฉลาด รู้จักคิดไตร่ตรอง 2. สัจจะ ความจริงใจ ซื่อตรงต่อหน้าที่ 3. จาคะ การให้ การบริจาค 4. อุปลมะ การรู้จักสงบใจ
3. อรรถะ 3	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อัดตตถะ การคำนึงถึงประโยชน์ตน 2. ปรัตถะ การคำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น 3. อุภยตถะ การคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน
4. อริยสัจ 4	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ 2. สมุทัย สาเหตุของทุกข์ 3. นิโรธ การดับทุกข์ 4. มรรค ทางปฏิบัติให้ถึงทางดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 <ol style="list-style-type: none"> 1. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3. สัมมาวาจา วาจาชอบ 4. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ 5. สัมมาวายามะ พยายามชอบ 6. สัมมาสติ ระลึกรชอบ 7. สัมมาสมาธิ จิตตั้งมั่นคงชอบ

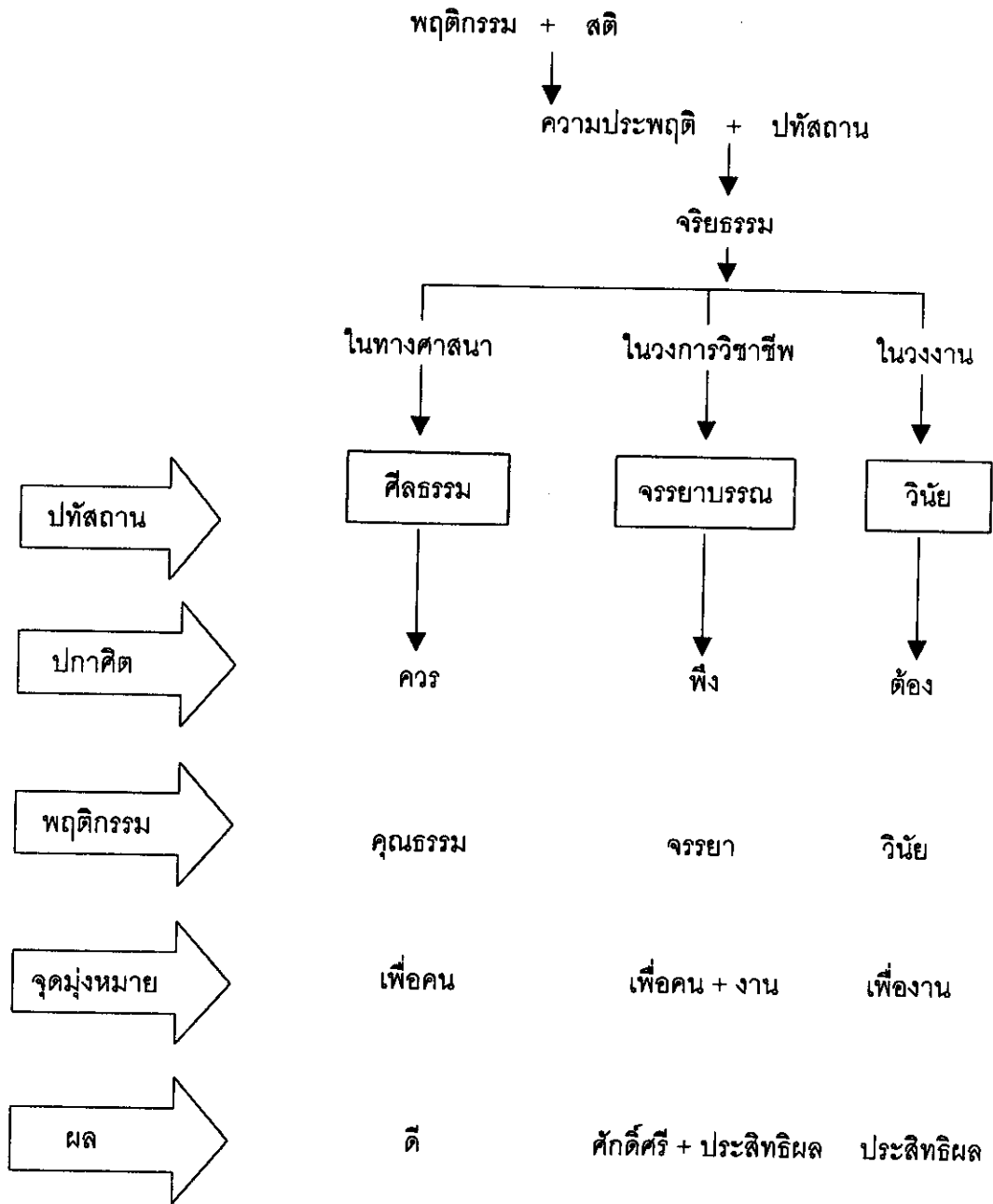
คุณธรรมเพื่อสร้างเสริมให้เกิดความสำเร็จในอาชีพครู

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
1. กัลยาณธรรม 7	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปิโย เป็นคนน่ารัก 2. ครุ เป็นคนน่าเคารพ 3. ภาวนิโย เป็นคนน่าเจริญใจ 4. วัตตา รู้จักพูดให้ได้เหตุผล 5. วจนักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ 6. คัมภีร์ัญจะ กระทั่ง กัดดา อธิบายแถลงเรื่อง ลำลึกได้ 7. โน จัญญาเน นิโยชะเย ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางเลื่อมเสีย
2. ธรรมเทศกธรรม 5	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อนุพุทพิถา สอนโดยมีขั้นตอนถูกต้องตามลำดับ 2. ปริยายทัสสาวี สามารถจับจุดสำคัญมาอธิบาย ขยายเรื่องให้เข้าใจเหตุผลได้ 3. อนุทยตา การตั้งใจมีเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี 4. อนามัยสันดร ไม่มีจิตปรารถนาเฟื่องเสียง มุ่งเห็นแก่ผู้มีส 5. อนุปัทจจ์ การทำจิตให้ตรงไม่กระทบตนเองและผู้อื่น
3. การดำเนินลีลาครูทั้ง 4	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สันทสนา การชี้ให้ชัด 2. สมาทปนา ชักชวนให้ปฏิบัติ 3. สมุตเตชนา การเร้าให้กล้า 4. สัมปหังสนา การปลุกใจให้ร่าเริง
4. หลักตรวจสอบ 3	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สอนด้วยความรู้จริง 2. สอนอย่างมีเหตุผล 3. สอนให้ได้ผลจริง

คุณธรรมที่พึงปฏิบัติ	สาระของคุณธรรม
5. ชั้นดี ไตรัจจะ	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชั้นดี ความอดทน อดกลั้น 2. ไตรัจจะ ความสงบเสถียร สำรวมกาย วาจา ใจ มีกิริยามารยาทดี
6. เกรวราชกรณธรรม ธรรมนำความกล้าหาญ 5 อย่าง	<p>ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สัทธา เชื่อสิ่งที่ตนเชื่อ 2. สील รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย 3. พหุสัจจะ ความเป็นผู้ศึกษามาก 4. วิริยารัมภะ ปรารถนาความเพียร 5. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้

ประวิณ ณ นคร (2527 : 1 – 4) กล่าวถึงจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติซึ่งต้องมีการควบคุมโดยมีกำหนดกฎเกณฑ์ หรือแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่เรียกในภาษาวิชาการว่า “ปทัสสถาน แห่งความประพฤติ” หรือ เรียกเป็นศัพท์ทางปรัชญาว่า “จริยธรรม”

จริยธรรมภาคปฏิบัติมีหลายรูปแบบ จรรยาวิชาชีพเป็นรูปแบบหนึ่งของจริยธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายของวิชาชีพ และศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพ ดังแสดงในแผนภูมิ (ประวิณ ณ นคร 2527 : 4) ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (2521 : 113 – 144) ทรงมีพระราชดำรัสใน "พระราชดำรัสจรรยาคู" ไว้ดังนี้

สำหรับครูนั้น ก็จะต้องทำตัวให้เป็นที่รักเป็นที่เคารพ เป็นที่เชื่อถือใจของนักเรียนเหมือนกัน

ข้อแรก ต้องฝึกฝนตนเองให้แตกฉานและแม่นยำชำนาญ ทั้งในวิชาความรู้ และวิธีสอน เพื่อสามารถสอนวิชาทั้งปวงได้โดยถูกต้อง กระจ่างชัดและครบถ้วนสมบูรณ์

อีกข้อหนึ่ง ต้องทำตัวให้ดี คือต้องมีและแสดงความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความสุภาพ ความเข้มแข็งและอดทน ให้ปรากฏชัดแจ้งเคยชินเป็นปรกตินิสัย เด็ก ๆ จะได้เห็น ได้เข้าใจในคุณค่าของความรู้ ในความดี และในตัวเอง อย่างซาบซึ้ง และยึดถือเอาเป็นแบบอย่าง การกิจของครู คือให้การศึกษาก็จะได้บรรลุตามความมุ่งหวังกันอยู่ ...

งานของครูนั้น ตามที่ท่านทั้งหลายทราบ เพราะว่าได้ปฏิบัติมา เป็นงานที่ยากและต้องใช้ความอดทน เสียสละมาก ยิ่งในสมัยปัจจุบันยิ่งยากขึ้นทุกที เพราะเกิดมีความคิดใหม่อยู่เสมอ เช่น ว่า เด็กต้องมีความคิดริเริ่มมาก แต่ความคิดริเริ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ดีนั้น โดยมากไปแปลเป็นว่าจะต้องมีความคิดที่จะล้างครุ ความคิดอันนี้เป็นความคิดที่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยดีนัก แต่เราก็ต้องรับว่ามีเพื่อแก้ปัญหา มีใช้ว่าครูจะต้องทำตัวเป็นคนไม่ดี เพื่อให้สอดคล้องกับการรณรงค์ ตรงกันข้ามครูยิ่งต้องเสียสละยิ่งต้องทำงานหนัก และทำด้วยความเฉลียวฉลาดมากขึ้น ฉะนั้น การมีมุลนิธิเพื่อให้เกิดริเริ่ม และให้ความอุ่นใจแก่ครูจึงเป็นการดี

ปัญหาเรื่องกระด้างกระเดื่องของฝ่ายลูกศิษย์ต่อครูนั้น มีทางแก้อย่างเดียว คือ ความโอบ-อ้อมอารีและความอดทนของครู จะไปตำหนิว่าเด็กเป็นผู้ร้าย เป็นคนไม่ดีก็ไม่สมควรนัก ความจริงผู้ใหญ่และโดยเฉพาะครูก็มีหน้าที่ที่จะให้ความเมตตาและเมื่อลูกศิษย์ทำอะไรที่ไม่ดีก็ต้องอบรมและสั่งสอน แม้จะถูกว่าทำเช่นนี้ ในที่สุดผู้ที่เป็นลูกศิษย์ก็จะเป็นคนดี และความดีนี้จะเป็นสิ่งที่จะช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นอันตรายไปได้ ถ้าหากว่าครูเห็นเด็กกระด้างกระเดื่องมาก แล้วเกิดทำไม่ดี น้อยใจ และไม่ทำหน้าที่ครู และทิ้งหน้าที่ครู ขาดความเมตตาหรือเกิดความท้อใจอย่างหนักอนาคตของชาติจะเป็นอย่างไร ก็ไม่มีผู้ที่จะให้ความรู้แก่เด็ก ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยเฉพาะในกลุ่มครูที่เรียกว่าเป็นครูสอนเด็ก ๆ การสอนของครูมีความสำคัญยิ่งกว่าในกลุ่มครูที่อยู่ในชั้นมหาวิทยาลัยด้วยซ้ำไป เพราะว่าเป็นการวางรากฐานในชีวิตของเด็กปัจจุบันนี้ จึงขอให้ทุกคนในฐานะที่เป็นครูอาวุโส หมายถึงว่า เป็นครูที่มีอายุ ทั้งอายุตัว ทั้งอายุงานที่ได้ทำมา มีความรู้ผ่านประสบการณ์มามากทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ครูรุ่นหลัง ๆ ดังนี้ ท่านจะทำประโยชน์ได้ทั้งใน

หน้าที่ครูโดยตรงที่ทำมาแล้ว ทั้งในหน้าที่เป็นผู้นำที่แสดงให้เห็นว่าอาชีพครู หน้าที่ครูเป็นหน้าที่ที่มีเกียรติและมีความสำคัญมาก

ขอให้ทุกคนสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนๆ ได้อย่างเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ไม่ท้อใจ และเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง ๆ ได้ทั้งครูทั้งนักเรียน ได้รับประโยชน์จากความเข้มแข็งและความสามารถของท่าน ขอให้ทุกคนมีความแข็งแรง ทั้งจิตใจเข้มแข็ง ทั้งร่างกายสมบูรณ์ เพื่อที่จะปฏิบัติหน้าที่นี้ให้นานที่สุด จะได้เป็นตัวอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง เพื่อความสมบูรณ์มั่นคงของประชาชน ขอให้ทุกคนจงประสบแต่ความรุ่งเรือง ความสุขทั้งกายและใจ

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2536 : 128) สรุปความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพไว้ดังนี้

1. เพื่อควบคุมมาตรฐาน ประกันคุณภาพ และปริมาณที่ถูกต้องในการประกอบวิชาชีพ
2. เพื่อส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพและปริมาณที่ดี มีคุณค่าและเผยแพร่ให้รู้จักเป็นที่นิยมเชื่อถือของผู้รับผิดชอบ
3. เพื่อควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ ช่วยให้มี ความมั่นคง ความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ฯลฯ
4. เพื่อส่งเสริมคุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพอาชีพ ให้มีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจ สามัคคีกัน ฯลฯ
5. เพื่อลดปัญหาการประพฤติผิดต่าง ๆ ลดปัญหาการคดโกง ฉ้อฉล เอาเปรียบ โดยใช้อำนาจบังคับ ลดการเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมักง่าย ความใจแคบ ไม่ยอมเสียสละ ฯลฯ
6. เพื่อเน้นภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ประกอบวิชาชีพในด้านการมีจริยธรรมให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การเห็นประโยชน์ของส่วนรวม การรับผิดชอบในหน้าที่การงานและอาชีพอย่างแท้จริง ฯลฯ
7. เพื่อพิทักษ์สิทธิในการประกอบวิชาชีพตามกฎหมาย และควบคุมวิชาชีพให้ดำเนินตามทำนองคลองธรรม

จรรยาบรรณครูกับจรรยาบรรณวิชาชีพต่าง ๆ

การศึกษาเปรียบเทียบจรรยาบรรณของวิชาชีพครูกับวิชาชีพอื่นอีก 7 สาขา คือ วิชาชีพ แพทย์ พยาบาล หนายความ ตุลาการ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม และผู้สอบบัญชีรับอนุญาต โดย การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นพระราชบัญญัติทางวิชาชีพ พบว่าจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังกล่าวเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่แตกต่างกันจะเป็นส่วนของจรรยาบรรณที่เน้นความจำเพาะ ตามคุณลักษณะของวิชาชีพแต่ละวิชาชีพเท่านั้น ว่ามีข้อควรปฏิบัติและข้อควรเว้นปฏิบัติอย่างไร

ในทางวิชาชีพ กุลยา ตันติผลลาชีวะ และคณะ (2529 : 104 – 105) สรุปลักษณะตรงกันหรือร่วมกันของแต่ละวิชาชีพที่ศึกษา ทั้ง 7 สาขาว่า มีลักษณะจรรยาบรรณเหมือนกันอยู่ 5 ประการ คือ

1. ความซื่อสัตย์ในการประกอบอาชีพ
2. การดำรงไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ ด้วยการปฏิบัติอย่างถูกต้อง คณงธรรม และต้องด้วยกฎหมาย

3. ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ ในแง่ของการปฏิบัติทางวิชาชีพ การปฏิบัติส่วนตนซึ่งหมายถึงการครองชีวิต และการครองตนที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นที่เชื่อถือได้ทางวิชาชีพ พร้อมกันนั้นจะต้องเป็นผู้รู้จักที่จะพัฒนาตนเองทั้งด้านครอบครัว และความก้าวหน้าทางวิชาการ

4. การรักษาความลับของผู้รับบริการทางวิชาชีพ
5. ไม่อวดอ้าง ไม่โฆษณาชวนเชื่อ หรือประกาศคุณสมบัติความสามารถทางวิชาชีพจนเกินกว่าเหตุ เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน

การศึกษาดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบโดยใช้จรรยาบรรณครุฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2539 ของคุรุสภาเป็นหลัก (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2544 : 133 – 134)

จรัสธร ทองไข่มุกด์ และคณะ (2535 : 2 – 4) ได้สรุปว่า จรรยาบรรณวิชาชีพทั้งหลาย มีลักษณะร่วมกันอย่างน้อยที่สุด 33 ประการ คือ

1. ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ต้องหมั่นประกอบกรรมดีต่อสังคม
2. พึงสงวนอยู่เสมอในความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปฏิบัติให้สอดคล้องกับประโยชน์ของสาธารณชน

3. ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อ และหน้าที่ที่ปฏิบัติตามต้วบทกฎหมายของแผ่นดิน

4. ปฏิบัติตนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละวิชาชีพ โดยคำนึงถึงข้อปฏิบัติ และละเว้นการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่มีขอบเพื่อประโยชน์ส่วนตน

5. ดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง และยึดถือข้อบังคับของแต่ละวิชาชีพ

6. ตระหนักถึงศักดิ์ศรี ความเสมอภาคของบุคคล และพึงละเว้นการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีอคติ

7. ตระหนักว่าตนเป็นผู้แทนของวิชาชีพในอันที่จะเสียสละตนเองเพื่อสังคมและเพื่อนร่วมอาชีพ

8. ร่วมกิจกรรมของสังคม ตอบปัญหาหรือเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในสังคม
9. สถาบันการศึกษาต้องมีความรับผิดชอบที่จะปลูกฝังจรรยาบรรณวิชาชีพให้แก่ผู้เรียน
10. ต้องช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ แก่ผู้ร่วมอาชีพ
11. ไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการอาชีพเดียวกัน เพราะจะนำไปสู่ความเสื่อมเสียเกียรติยศและเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
12. ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ นั้น ผู้มีวิชาชีพนิยมต้องมีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อวิชาชีพของตน
13. ผู้มีวิชาชีพนิยมต้องเก็บความลับของลูกค้า การเปิดเผยความลับของลูกค้าดังกล่าวจะกระทำได้เฉพาะในกรณีอันไม่หลีกเลี่ยงได้เท่านั้น
14. ผู้มีวิชาชีพนิยมต้องยึดมั่นในหน้าที่และพันธะที่ตนมีต่อสถาบัน หรือองค์การที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกัน
15. ผู้มีวิชาชีพนิยมต้องปฏิบัติตนในทางที่ชอบธรรมต่อลูกค้า นายจ้าง เพื่อนร่วมอาชีพ และมหาชนส่วนรวม
16. ต้องไม่กระทำการใดอันจะทำให้ชื่อเสียงหรือการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานต้องมัวหมอง
17. จรรยาบรรณของทุกวิชาชีพ เปรียบเสมือนกรอบหรือแนวทางที่จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามครรลองที่ถูกต้อง บริสุทธิ์ ยุติธรรม และปลอดภัย
18. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องยึดหลักศีลธรรม กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของวิชาชีพของตน และของบ้านเมือง
19. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างของอนุชนรุ่นหลังที่กำลังหลังไหลไปสู่วิชาชีพนั้น ๆ
20. ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละสาขาวิชาชีพ จะต้องเคารพต่อผู้มีอาวุโส ซึ่งการเคารพอาวุโสนี้เป็นสามัคคีธรรม
21. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องติดตามผลการปฏิบัติงานจนแล้วเสร็จ ห้ามทิ้งงานกลางคัน
22. การทำตนเป็นพลเมืองดี เช่น การไปเป็นพยานศาลในคดีที่เกี่ยวข้องเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพในอันที่จะผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม

23. ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องถือเอาสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว
24. การปฏิบัติหน้าที่ต้องปฏิบัติด้วยความยุติธรรม มีใจเป็นกลาง ไม่เอาความรู้สึกส่วนตัว เข้าไปปะปนกับการปฏิบัติหน้าที่ และไม่เอียงเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
25. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับประชาชน ประพฤติตนให้ถูกต้องตาม ทำนองคลองธรรม
26. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีความตรงต่อเวลา
27. ผู้ประกอบวิชาชีพต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพของตน
28. ผู้ประกอบวิชาชีพ ควรให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะส่งเสริมเกียรติคุณ ของวิชาชีพและเพื่อนร่วมอาชีพ
29. ผู้ประกอบวิชาชีพควรพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อสังคม
30. ผู้ประกอบวิชาชีพควรส่งเสริมเพื่อนร่วมอาชีพของตนให้มีความเลื่อมใสในระบอบการ ปกครองของประเทศ
31. ผู้ประกอบวิชาชีพพึงอุทิศเวลา กำลังกาย กำลังใจ ให้กับหน้าที่การงานที่ได้รับ มอบหมายอย่างเต็มที่
32. ผู้ประกอบวิชาชีพไม่พึงลอกเลียน หรืออ้างเอาผลงานของผู้อื่นไปใช้ประโยชน์โดยไม่ให้ เกียรติแก่เจ้าของผลงานเดิมเสียก่อน
33. การปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพ ต้องเป็นไปโดยไม่ขัดต่อหลักวิชา ระเบียบ ข้อบังคับของสถาบัน ตลอดจนศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม ฯลฯ

